
VEILIGHEIDSVRAAGSTUKKEN EN DE VERKIEZINGEN (2)

STANDPUNTEN VAN DE POLITIEKE PARTIJEN

PENN – NL Facts and Reports Nr. 19

Januari 2003

Werkgroep Eurobom

PENN-Nederland

VEILIGHEIDSVRAAGSTUKKEN EN
DE VERKIEZINGEN (2)

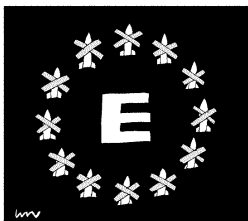
Januari 2003

PENN, het Project voor Europese Nucleaire Non-proliferatie, is opgezet om:

- * officiële discussies over de toekomst van kernwapens in Europa nauwgezet te volgen en deze te verhelderen;
- * analyses van en commentaren op deze ontwikkelingen te publiceren;
- * verdere maatregelen voor kernontwapening in Europa en substantiële Europese bijdragen aan kernwapenbeheersing, ontwapening en non-proliferatie te stimuleren;
- * te ijveren voor de volledige naleving van het Non-Proliferatieverdrag door de NAVO, de Europese Unie, en haar leden;
- * politieke belemmeringen op te werpen tegen ontwikkelingen die zouden kunnen leiden tot een Europese Unie met kernwapens;
- * te bevorderen dat de Europese Unie en al haar leden uiteindelijk niet-nucleaire leden van het NPV worden.

Deze publikatie is mogelijk gemaakt door de W. Alton Jones Foundation

Working Group Eurobomb/PENN NL
Obrechtstraat 43
3572 EC UTRECHT
THE NETHERLANDS
TEL (+31) (0)30 271 4376
(+31) (0)30 272 2594
FAX (+31) (0)30 271 4759
e-mail: k.koster@inter.nl.net
logo: Len Munnik

Werkgroep Eurobom
PENN/Netherlands   MPI/Netherlands

FACTS AND REPORTS

Januari 2003 – No. 19

INHOUDSOPGAVE

Inleiding en commentaar	2
Kort overzicht standpunten	3
Partijprogramma's over vrede en veiligheid	6
Bronnen en status	28
Kroniek 2003	29
Overzicht facts and reports	30

INLEIDING EN COMMENTAAR

In het zicht van de komende verkiezingen vonden we het nuttig om de standpunten van de politieke partijen in de Kamer weer bij elkaar te brengen (dit gebeurde ook voor de vorige verkiezingen in F&R 2, februari 2002). Twee zaken zullen de oplettende lezer opvallen:

- de geringe verschillen met de vorige programma's
- de beperkte aandacht voor internationale veiligheidsvraagstukken bij de meeste partijen

Het eerste punt is niet zo verbazingwekkend: het overgrote deel van de oudere programma's wordt simpelweg weer gebruikt, met een paar aanvullingen in de vorm van kernprogramma's of een lijstje van punten. We hebben de oude programma's weer afgedrukt en waar mogelijk aangevuld met meer recent materiaal.

De geringe aandacht voor het buitenland lijkt, ondanks de vele relevante ontwikkelingen, een constante in de Nederlandse politiek. Internationale veiligheidsverdragen, de kernwapenproblematiek, massavernietigingswapens: het zijn zaken die betrekkelijk onbelangrijk zijn voor de Nederlandse politiek, de inspanningen van een paar partijen daargelaten.

Ook de dreigende oorlog met Irak, waar Nederland wellicht bij betrokken raakt, is geen aanleiding voor veel aandacht in de programma's. In de verkiezingscampagne zelf hangt het van de media af of er een zaak van gemaakt worden. Men krijgt soms de indruk dat de meeste politici het liefst helemaal niet over zo een onaangenaam thema spreken. Dat geldt zeker ook voor de vergaande wijzigingen in de Amerikaanse buitenlandpolitiek waar wij een aantal keren op gewezen hebben in diverse nummers van F&R het afgelopen jaar. De politieke programma's zwijgen hier grotendeels over, evenals de woordvoerders van de partijen.

Deze gebrekkige belangstelling heeft tot gevolg dat achterhaalde standpunten zijn blijven bestaan: de afwijzing van de Amerikaanse opheffing van het ABM verdrag is al lang achterhaald, maar dit heeft geen consequenties gehad voor een aantal van de hier aangehaalde programma's. De transatlantische relatie is nog steeds de hoeksteen van het veiligheidsbeleid. We kunnen ons niet aan de indruk onttrekken dat sommige partijen, in het zicht van de ijsberg, zich bezig houden met het verzetten van de stoelen op het dek van de Titanic, of erger, niet eens die moeite nemen. Dat lijkt ons een ernstige fout. We hopen dat de kiezers zich rekenschap van die nalatigheid geven.

Redactie Facts & Reports

KORT OVERZICHT STANDPUNTEN

Partij / Onderwerp	Kernwapens in Nederland	Raketschild	Proliferatie	NAVO
Lijst Pim Fortuyn	-	-	-	-
SGP	-	Begrip voor wens USA raketschild te bouwen, echter ABM-verdrag niet eenzijdig opzeggen; multilaterale afstemming is nodig	-	NAVO is hoeksteen van het veiligheidsbeleid; voorkeur voor vredesoperaties in NAVO-verband boven operaties in VN-verband; snelle NAVO-interventiemacht; snelle uitbreiding van de NAVO
ChristenUnie	-	Kritisch ten opzichte van deelname aan Amerikaans ruimteschild	Actieve inzet voor bestrijding van regionale wapenwedlopen, zoals India-Pakistan; in het kader van het NPV rol van het kernwapen terugdringen	NAVO blijft belangrijkste veiligheidsverband; alleen deelname aan crisis-beheersingsoperaties geleid door de NAVO; uitbreiding mag slagvaardigheid niet verloren doen gaan
Leefbaar Nederland	-	-	-	-
VVD	-	-	Gemeenschappelijk optreden EU en VS om proliferatie van massavernietigingswapens tegen te gaan	Uitbreiding NAVO geen doel op zich; bijdrage EU aan internationale crisisbeheersing primair in NAVO-kader
CDA	-	-	Veiligheidsbeleid gericht op tegengaan van proliferatie van nbc-wapens	Veiligheidsbeleid vormgeven in het kader van de NAVO en de EU
D66	-	Trachten ontwikkeling van plannen voor raketschilden te keren	-	NAVO blijft belangrijkste platform voor transatlantische militaire samenwerking
PvdA	In EU-verband werken aan internationale initiatieven gericht op ontmanteling van in Nederland opgeslagen kernwapens	ABM-verdrag mag niet in gevaar komen; antiraketsystemen geen goede weg om stabiliteit in wereld te verzekeren	In EU-verband werken aan internationale initiatieven gericht tegen verspreiding van nieuwe kernwapens	Voor uitbreiding van de NAVO; verbetering van samenwerking met Rusland en andere voormalige Sovjetrepublieken
GroenLinks	Nederland stoot eigen kernwapentaak af; pleit voor snelle verwijdering van kernwapens; onmiddellijk openheid over plaatsing kernwapens in Nederland	Verzet tegen de bouw van alle typen antiraketsystemen	-	NAVO wordt op termijn vervangen door een regionale vredesmacht van de VN; voor nucleaire ontwapening van de NAVO
SP	Alle kernwapens moeten de wereld uit, om te beginnen uit Nederland	-	-	Nederland stapt uit de NAVO

Partij / Onderwerp	Verenigde Naties	Europese defensie	Materieelbeleid	Wapenhandel / productie
Lijst Pim Fortuyn	-	-	-	-
SGP	Nederland moet onder voorwaarden bereid zijn in VN-vredesoperaties te participeren	Terughoudend tov eigen Europese krijgsmachteenheden; versterking Europese defensie in NAVO-kader	Van groot belang dat Nederland beschikt over een krijgsmacht met doeltreffend geavanceerd materiaal	-
ChristenUnie	Permanent VN-leger is ongewenst; alleen deelname aan VN-vredesmacht na goedkeuring van het parlement;	EU stelt ihkv het EVDB Strategisch Concept vast in welke gevallen Europa zelf actie onderneemt, eventueel los van NAVO-verband	Defensieapparaat op zodanig niveau brengen en houden dat Nederland bijdrage kan leveren aan vredeshandhaving en –oplegging	-
Leefbaar Nederland	-	Spoedige totstandkoming adequaat Europees veiligheidsbeleid nodig	Er moet adequaat materieel zijn voor taken krijgsmacht	-
VVD	-	Primair werken binnen NAVO-verband; geen aparte Europese militaire infrastructuur die met NAVO-middelen doubleert	-	-
CDA	Er moet een sneller en duidelijker systeem komen voor het vaststellen van VN-mandaten voor militaire interventies	In EU-verband werken aan de uitvoering van politietaken; betere samenhang en afstemming van externe betrekkingen en veiligheidsvraagstukken	-	-
D66	Duurzame veiligheid is alleen gewaarborgd in VN-verband; eenzijdig militair optreden wordt afgewezen	Meer Europese samenwerking mbt defensie en veiligheid; uiteindelijk Europese vredesmacht	Meer eenvoudig uitgeruste, kleinere schepen; bij opvolging F-16 meer aandacht voor helikopters en onbemande vliegtuigen; geen JSF	Nederland wordt terughoudender in de export van wapens; VN-register opzetten waarin alle wapenverkopen worden geregistreerd
PvdA	VN-vredesoperaties krijgen duidelijk omschreven mandaat; Nederlandse deelname aan vredesoperaties alleen als deze door de VN zijn gesanctioneerd	Er komt een Europese interventiemacht; democratische controle op het Europese veiligheids- en defensiebeleid wordt verbeterd	Alle legeronderdelen worden geschikt gemaakt voor inzet bij vredesoperaties	-
GroenLinks	Inzet voor versterking van VN-vredesoperaties; VN moet beschikken over snel inzetbare vredestroepen	Steun voor opbouw van snelle Europese interventiemacht wanneer aan aantal vereisten is voldaan; EU moet werken aan gemeenschap. Buitenlands en veiligheidsbeleid	Krijgsmacht omvormen tot vredesmacht; defensietaken waarbij landsverdediging de hoofdtaak is worden afgestoten	Productie en verspreiding wapens sterk verminderen; strikte naleving EU-gedragscode over wapenleveranties en embargo's; bevorderen conversie
SP	De VN moeten versterkt en gedemocratiseerd worden; Algemene Vergadering moet meer gebruik maken van mogelijkheden inzake vrede en veiligheid	Nederland neemt niet deel aan het Euroleger	Afschaffen mobilisabele eenheden en tanks en Luchtmobiele Brigade. Militaire marinetaken afbouwen. Aantal gevechtsvliegtuigen halveren; 'endlife-update' voor rest van de F-16's; stop deelname JSF	Wapenproductie in Nederland wordt afgebouwd; geen export naar spanningsgebieden en exportcriteria scherper toepassen; geen subsidiëring militair-industrieel complex; verbod op wapenbeurzen

Partij / Onderwerp	Personeelsbeleid / werving	Conflictpreventie	Bestrijding terrorisme	Defensiebegroting
Lijst Pim Fortuyn	-	-	-	-
SGP	Arbeidsvoorwaarden bijstellen in positieve zin; inzet reservisten optimaliseren	VN als platform voor internationaal politiek overleg ter voorkoming van geschillen	Nauwe samenwerking binnen EU en met VS voor terrorismebestrijding; prioriteit nummer één van de BVD	Hoger defensiebudget
ChristenUnie	Werving verhogen door betere studie- en loopbaanmogelijkheden en langere contracttermijn	Instellen bureaus die vroegtijdig waarschuwen voor internationale spanningen en conflicten	Operationaliseren terrorismebestrijding; versterken samenwerking defensie en politie; armoedebestrijding	Verhoging met ruim € 135 miljoen
Leefbaar Nederland	Rangensysteem en ontslagleeftijd herzien; er zijn onevenredig veel hoge officieren in functie	-	-	-
VVD	Modernisering, flexibilisering en individualisering van organisatie en arbeidsverhoudingen voortzetten	-	Gezamenlijk optreden EU en VS bij terrorismebestrijding; vergt zowel interne als grensoverschrijdende bundeling van krachten	Verhoging met ruim € 110 miljoen
CDA	-	Erkenning toenemend belang preventieve diplomatie, oa monitoren conflictsituaties en effectief mensenrechtenbeleid	Veiligheidsbeleid is ondermeer gericht op de bestrijding van terrorisme	-
D66	Uitbesteding selectie en werving op basis van prestatiecontract met organisaties die gespecialiseerd zijn in arbeidsbemiddeling	-	Internationale aanpak van internationaal terrorisme.	Hoger defensiebudget
PvdA	Militair beroep en positie van het burgerpersoneel wordt aantrekkelijker, ook in arbeidsrechtelijke zin	Voorkomen van conflicten blijft het belangrijkste dmv diplomatieke inspanning gekoppeld aan bieden sociaal en economisch perspectief	Alert zijn op terroristische organisaties die met nbc-wapens dreigen; terrorismebestrijding wordt één van de hoofdtaken van de krijgsmacht	-
GroenLinks	-	Conflictpreventie kerntaak buitenlandse beleid; uitgangspunt is regionale benadering waarin staten, internationale organisaties, ngo's en burgers rol spelen; pool civiele waar-nemers; inzet burgervredesteams; versterking OVSE; ondersteuning opbouw civiele samenleving in conflictgebieden	Terrorismebestrijding in de eerste plaats verantwoordelijkheid politie- en inlichtingendiensten en internationaal recht; ook strijd tegen armoede; er dient een VN-commissaris te komen voor terrorismebestrijding; door VN vastgestelde recht op voeren van bevrijdingsstrijd daar waar sprake is van onderdrukking blijft overeind	Lager defensiebudget
SP	Minimumleeftijd werving verhogen naar 18 jaar; uitzending naar conflictgebieden vanaf 21 jaar; betere nazorg; kleiner leger	Bijdrage verbetering internationale capaciteit voor conflictpreventie; belangrijke rol VN en OVSE; opzetten netwerk voor 'early warning'; volwaardige opleiding voor conflictpreventie starten	Inperken en weghalen voedingsbodem voor terroristische organisaties; oorlogvoeren is niet effectief en eist veel slachtoffers	Lager defensiebudget

PARTIJPROGRAMMA'S OVER VREDE EN VEILIGHEID

[Partijen op alfabetische volgorde]

CDA

Verkiezingsprogramma 'Betrokken samenleving, betrouwbare overheid', vastgesteld 22-23 februari 2002

Samenleven houdt niet op bij de grenzen. Zowel voor de internationale als de nationale samenleving geldt dat zonder zekerheid, stabiliteit en rechtvaardige verhoudingen duurzame ontwikkeling niet mogelijk is. Als internationaal niet adequaat wordt samengewerkt, krijgen landen met onbeheersbare processen van armoede, geweld, oorlog, terrorisme of milieubedreiging te maken. Respect voor mensenrechten en het bevorderen van behoorlijk democratisch bestuur zullen daarom naast economische samenwerking de centrale doelstellingen van internationaal veiligheidsbeleid moeten zijn. Waar de menselijke waardigheid in het geding is, mag de internationale gemeenschap niet afzijdig blijven. Het CDA steunt daarom ook het door de VS ingezette beleid om internationaal, in EU- en NAVO-verband, het terrorisme te bestrijden en de waarden gerechtigheid en solidariteit te verdedigen. Waarden waar christen-democraten sterk aan hechten en die moeten worden doorgegeven van generatie op generatie.

[...]

11. Nederlands veiligheidsbeleid in NAVO- en EU-verband

8.11.1 Nederland zet zich in voor versterking van de internationale rechtsorde.

Het Nederlandse veiligheidsbeleid wordt vormgegeven in het kader van de Europese Unie en van de NAVO. Nederland houdt een defensie in stand die toegesneden is op taken in het verdragsgebied en het vervullen van vredesoperaties en met een flexibele organisatie waarbij meer aandacht wordt besteed aan afstemming van taken en behoeften tussen verschillende krijgsmachtonderdelen.

8.11.2 Het CDA erkent het toenemend belang van preventieve diplomatie, waaronder monitoren van conflictsituaties en een effectief mensenrechtenbeleid inclusief aandacht voor de kwetsbare positie van minderheden, zowel in het verband van de Europese Unie als door Nederland zelf.

8.11.3 Er moet een sneller en duidelijker systeem komen voor het vaststellen van VN-mandaten voor militaire interventies. Nederland is als lid van de EU en de NAVO bereid aan dergelijke operaties deel te nemen, mits er een duidelijk mandaat bestaat, een militair uitvoerbare opdracht met bepaalde tijdsduur en een grootmacht deelneemt (bij voorkeur lid van de Veiligheidsraad). Herstel van de sociale infrastructuur en de opbouw van vrije media en rechtvaardige juridische structuren zijn van essentieel belang in de postconflictsituatie. In EU-verband moet worden gewerkt aan de uitvoering van politietaken en het ter beschikking stellen van kennis en ervaring in landen / regio's waar de vrede hersteld is en gewerkt moet worden aan normalisering.

8.11.4 Defensie blijft te allen tijde verantwoordelijk voor de nazorg van veteranen.

8.11.5 Het CDA pleit voor een betere samenhang en afstemming op Europees niveau van externe betrekkingen en veiligheidsvraagstukken. Gemeenschappelijke strategieën op het gebied van Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid moeten duidelijke doelstellingen, een tijdshorizon, een genderperspectief en ten aanzien van de middelen zowel diplomatieke, politieke, economische en militaire elementen bevatten.

8.11.6 Bij uitzenden van militaire eenheden en hulpverleners naar conflictsituaties dient iedere eenheid in het veld bij voorkeur uit mannen en vrouwen te bestaan.

12. Integratie van veiligheidsbeleid en strijd tegen internationaal terrorisme

Het traditionele onderscheid tussen interne en externe veiligheid vervaagt. Een nieuwe definitie van het begrip "nationale veiligheid" is nodig. De veiligheid van landen en van burgers kan worden aangetast door het optreden van vijandige militaire eenheden, internationale misdaadorganisaties, terroristen en nalatigheid van eigen burgers. Veiligheidsbeleid is gericht op verdediging en het tegengaan van proliferatie van nucleaire, biologische en chemische wapens, crisisbeheersing, handhaving van de openbare orde en veiligheid, de bestrijding van terrorisme en georganiseerde misdaad, bescherming van productiemiddelen (inclusief voedselveiligheid) en bijbehorende informatiesystemen en rampenbestrijding (inclusief milieu). Hoewel elk van deze gebieden zijn specifieke aspecten kent, lopen de

individuele problemen en gevaren vaak in elkaar over: nationaal en internationaal. Vanwege dit in elkaar grijpen, is een integratie van het veiligheidsbeleid noodzakelijk.

8.12 Integratie van deze elementen, vraagt om een nationale autoriteit: een Nationale Veiligheidsraad (NVR) die als onderraad van de ministerraad richtlijnen uitdeeft en besluiten neemt. De NVR geeft richtlijnen aan die groepen of organisaties die uitvoering geven aan een bepaald onderdeel van het veiligheidsbeleid, (zoals de BVD).

Nieuwsbericht 21 november 2002

CDA: verzoek steun VS tegen Irak honoreren

Het CDA is van mening dat de Nederlandse regering positief zou moeten reageren op het verzoek van de Verenigde Staten om Nederlandse steun in een eventuele militaire actie tegen Irak.

Dit allereerst vanwege het feit dat hoe massiever het front tegen het regime van Saddam is, hoe groter de kans is dat Saddam na elf jaar alsnog eieren voor zijn geld zal kiezen; en dus volledig mee zal werken aan het verwijderen van alle chemische en massa vernietigingswapens. Dit is heel belangrijk, want het wegnemen van de dreiging via diplomatie is en blijft verreweg de beste oplossing.

Woorvoerder Camiel Eurlings; 'De dreiging van een stok achter de deur moet juist nu de wapeninspecties gaan beginnen zo groot mogelijk zijn. Zonder een serieuze dreiging zal een dictator als Saddam nooit pareren. Mocht Saddam onverhoopt de wapeninspecties wederom gaan frustreren, dan zal Nederland zijn verantwoordelijkheid als lid van de internationale gemeenschap moeten nemen.

De geloofwaardigheid van de Verenigde Naties staat op het spel. Richting de Verenigde Staten geldt het adagium: Vrienden ben je niet alleen in goede tijden. En de internationale veiligheid staat op het spel.'

'Zeker na 2001 is het blijvend tolereren van een dictator die de beschikking heeft over de meest gruwelijke wapens en bewezen heeft deze ook te gebruiken, een risico dat we niet meer kunnen accepteren', aldus Eurlings. 'De alarmsignalen van de Europese geheime dienst van de afgelopen week hebben overduidelijk aangegeven dat de dreiging van toename van internationaal terrorisme voor niemand meer een ver van mijn bed show is'.

ChristenUnie

Kernprogramma (basisbeginselen)

11.7 Omdat ook de zwaarmacht van de overheid aan normen gebonden is, moet er gestreefd worden naar internationale afspraken om onder goed toezicht het gebruik en bezit van massavernietigingswapens terug te dringen, die duizenden mensen kunnen doden en onherstelbare verwoestingen aanrichten in Gods schepping.

Verkiezingsprogramma 'Durf te kiezen voor normen', vastgesteld januari 2002 en geactualiseerd december 2002

5.3 Conflictpreventie en conflictbeheersing

Het verstrekken van ontwikkelingshulp kan een bijdrage leveren aan stabiele politieke en economische verhoudingen. Bepaalde conflicten kunnen mogelijkwijs op die manier worden voorkomen.

Nederland zet zich in voor het instellen van bureaus die vroegtijdig waarschuwen voor internationale spanningen en conflicten. Die bureaus werken onafhankelijk en worden verbonden aan internationale instellingen als de Europese Unie, de OVSE en/of de Veiligheidsraad. Als internationale conflicten, of conflicten binnen landen, zich aandienen, is het van belang zo snel mogelijk maatregelen te nemen. In een vroeg stadium is het soms nog mogelijk escalatie te voorkomen. Bijzondere aandacht vraagt het feit dat veel conflicten tegenwoordig minder politiek-ideologisch en meer etnisch-godsdienstig geladen zijn.

In een wereld waarin staten steeds meer vervlochten raken blijft het respect voor de nationale soevereiniteit een vereiste. Tegelijkertijd mag wel degelijk van staten gevraagd worden verantwoording af te leggen over internationale omgangsvormen, bejegening van nationale, godsdienstige en culturele minderheden en het milieu. Indien een staat zich schuldig maakt aan systematische, aanhoudende en grove schending van fundamentele rechten, leidend tot een bedreiging van de internationale vrede en veiligheid, dan rust op de internationale statengemeenschap de morele plicht in te grijpen, in de vorm van openlijke politieke veroordeling, economische sancties of andere sancties en vormen van militaire interventie. In het laatste

geval dient wel aan een aantal duidelijke criteria te zijn voldaan. Allereerst moet er een helder juridisch mandaat liggen vanuit de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Vervolgens moet het nationale parlement zijn uitdrukkelijke goedkeuring geven aan de uitzending van troepen. Deze goedkeuring kan pas plaatsvinden wanneer er een goede risicoanalyse heeft plaatsgevonden en wanneer men ervan overtuigd is dat er goede redenen zijn om in te grijpen. Ingrijpen dient bovendien bij voorkeur plaats te vinden binnen NAVO-verband.

Het Nederlands defensieapparaat wordt op een zodanig niveau gebracht en gehouden dat ons land een bijdrage kan leveren aan vredeshandhaving en vredesoplegging.

De NAVO blijft het belangrijkste veiligheidsverband voor Europa en Noord-Amerika. Nederland zoekt voor belangrijke, internationale operaties de medewerking van NAVO-partners. Nederland zet zich in voor het verlenen van steun bij de waarneming van buitenlandse verkiezingen.

De terreur van de 11de september 2001 verplicht de Nederlandse regering in haar veiligheidspolitieke analyse een veel meer prominente plaats te geven aan de bedreigingen van het internationale terrorisme. Externe en interne veiligheid zullen meer in elkaar gaan overvloeien. De samenwerking tussen defensie en politie moet sterker worden. Evenzo moet de in het in 1999 vernieuwde Strategisch Concept van de NAVO opgenomen doelstelling van de bestrijding van het terrorisme nu snel operationele handen en voeten worden gegeven.

5.14 De Veiligheidsraad van de VN krijgt ondersteuning van een staf die zich richt op de vroegtijdige signalering van conflicten en conflictpreventie. Een permanent VN-leger is ongewenst.

5.15 Nederlandse deelname aan een VN-vredesmacht geschiedt alleen wanneer die vredesmacht wordt ingezet voor vredestaken en na goedkeuring van het Nederlandse parlement. Operaties die tot vrede dwingen worden, na goedkeuring door de VN, bij voorkeur door regionale organisaties uitgevoerd.

5.4 Israël en het Midden-Oosten

Israël heeft een bijzondere positie in het Midden-Oosten. De staat Israël is het nationale tehuis voor de Joden en verdient vanwege historische en morele argumenten politieke steun, met inachtneming van internationale rechtsbeginselen. Op bijbelse gronden weet een christen zich met het Joodse volk verbonden (zie bijv. Romeinen 9 t/m 11).

Uitgangspunten voor een duurzame vredesregeling in het Midden-Oosten zijn: veilige en erkende grenzen voor Israël en erkenning van de nationale aspiraties van de Palestijnen.

Pas als de Arabische landen volledige diplomatieke betrekkingen met Israël aangaan, kan een duurzame vredesregeling totstandkomen. De Europese Unie moet zich politiek terughouden opstellen en zal politieke initiatieven in ieder geval dienen te coördineren met de VS. De EU moet zich hoeden voor een eenzijdig pro-Palestijnse opstelling. Nederland geeft, al dan niet in EU-verband, steun aan het vredesproces, waarvoor beide partijen allereerst zelf verantwoordelijk zijn.

5.16 Nederland dient zowel bilateraal als in Europees verband, er bij Syrië en Libanon op aan te dringen dat zij volledige diplomatieke betrekkingen met Israël aangaan.

5.17 De Nederlandse ambassade dient in Jeruzalem te worden gevestigd, de ongedeelde hoofdstad van de staat Israël.

5.18 Als het vredesproces in het Midden-Oosten leidt tot een Palestijnse staat, mag dit niet ten koste gaan van de veiligheid van Israëls grenzen. Een mogelijke Palestijnse staat mag daarvoor, bijvoorbeeld door de opbouw van een offensieve legermacht, geen bedreiging vormen. Er moeten garanties zijn voor respect voor de mensenrechten en democratische waarden.

5.19 Terrorismen is een groot gevaar voor het totstandkomen van een duurzame vredesregeling en moet door internationale afspraken, intensieve grenscontroles en door maatregelen ter bestrijding van armoede worden tegengegaan.

5.20 Hechte economische samenwerking in het Midden-Oosten op gebieden als watervoorziening, infrastructuur, toerisme en veiligheid moet financieel ondersteund worden. Er dient nauwlettend op te worden toegezien dat steun niet in handen valt van extremistische groeperingen.

5.21 Gezien de vanouds warme betrekkingen tussen Nederland en Israël op cultureel, juridisch en economisch gebied, dient de handelsrelatie met Israël verder geïntensiveerd te worden.

5.22 Binnen het Nederlands beleid is er bijzondere aandacht voor de gevolgen van het conflict voor de bevolking van zowel Israël als de Palestijnse gebieden. Hulpverleningsinitiatieven op humanitair gebied zijn geboden.

5.5 Veiligheidsbeleid

Het is goed dat de NAVO inspeelt op de gewijzigde veiligheidssituatie in Europa na de Koude Oorlog en zich inhoudelijk blijft bezinnen op haar eigen taak. De Amerikaanse betrokkenheid bij de vrede en veiligheid op het Europese continent is en blijft van cruciaal belang. Wel zullen de landen van Europa

Binnen de NAVO een grotere bereidheid moeten tonen om een substantiële eigen bijdrage aan de veiligheid van Europa en aan crisisbeheersing te leveren. Bij aanpassing van de NAVO aan de uitbreiding met landen als Roemenië mag de slagvaardigheid van de organisatie niet verloren gaan. Met name de in artikel 5 van het NAVO-verdrag neergelegde bijstandsverplichting moet blijven gelden. Binnen de Noord Atlantische Samenwerkingsraad en de OVSE kan intensief contact worden onderhouden met Rusland. Via de Partnerschap voor Vredesafspraken kunnen de landen van Midden- en Oost-Europa ondertussen gesteund worden bij de transformatie en modernisering van hun strijdkrachten. Een te hoog aspiratieniveau van Nederland op het gebied van crisisbeheersing, vredesoperaties en humanitaire hulpverlening is, omdat de mogelijkheden beperkt zijn, ongewenst.

5.23 In het kader van een mogelijk hernieuwde wapenwedloop, dient een kritisch standpunt te worden ingenomen ten opzichte van deelname aan het Amerikaanse ruimteschild. Bij de definitieve standpuntbepaling moeten de politieke gevolgen voor de verhouding met Rusland en andere landen (China bijv.) zwaar wegen.

5.24 De Nederlandse regering zal zich actief inzetten voor de bestrijding van regionale wapenwedlopen. Met name spanningen in Pakistan en India resp. China en Taiwan verdienen in dit verband aandacht.

5.25 De wapenwedloop moet worden tegengegaan, vooral als het gaat om chemische en biologische wapens en kernwapens. De Nederlandse regering zal zich daarom actief inzetten voor het bevorderen van de ondertekening van het Biologisch Wapenverdrag door NAVO-bondgenoten (inclusief de Verenigde Staten).

5.26 In het kader van het Non-proliferatieverdrag dient de rol van het kernwapen te worden teruggedrongen. De regering zal zich in NAVO-verband actief inzetten voor terugdringen van tactisch-nucleaire wapens in Rusland.

5.27 Deelname aan vredesoperaties voor langere tijd wordt gemaximeerd op drie vredesoperaties met bijdragen van bataljonsgrootte. Troepen worden niet uitgezonden indien de beschikking over kwalitatief goed materieel ontbreekt.

5.28 De EU stelt in het kader van het Europees veiligheids- en defensiebeleid (EVDB) op korte termijn een Strategisch Concept vast in welke gevallen Europa zelf actie onderneemt, eventueel los van NAVO-verband.

5.29 Voorwaarde voor Nederlandse deelname aan crisisbeheersingsoperaties in een hoger geweldsspectrum is, dat zij plaats vindt onder leiding van de NAVO en dat een duidelijk VN-mandaat aanwezig is. Deelname is beperkt in de tijd en de taakomschrijving is duidelijk afgebakend.

5.30 De nazorg aan uitgezonden militairen vraagt bijzondere aandacht.

5.31 Om de kwaliteit van de defensie in de toekomst te waarborgen zal het defensiebudget met 300 miljoen moeten worden verhoogd.

5.32 Mogelijkheden dienen te worden onderzocht of het aantal militairen met een tijdelijk contract kan worden verlaagd en het aantal militairen met een vast contract evenredig kan worden verhoogd. De werving van beroepsmilitairen kan ook worden verhoogd door betere faciliteiten in studie- en loopbaanmogelijkheden te bieden en de contracttermijn te verlengen.

5.33 De overheid dient blijvend zorg te dragen voor de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht.

5.34 De Nederlandse samenleving moet voldoende zijn voorbereid op chemische en biologische oorlogsvoering. Materieel ter bescherming van de burger moet voldoende beschikbaar en voorradig zijn.

5.35 Goed omschreven gedragscodes zijn een middel om het morele peil van de Nederlandse militairen te bewaken en te bevorderen. Overmatig drankgebruik, vloeken, verspreiding van pornografische lectuur en het gebruik van drugs worden tegengegaan.

5.36 Grootschalige oefenterreinen moeten zo mogelijk van natuurbeschermingsgebieden naar andere locaties worden verplaatst. Onderzocht moet worden in hoeverre gebruik kan worden gemaakt van gezamenlijke oefenterreinen in de Midden- en Oost-Europese landen.

Verkiezingsmanifest 'Samen leven naar Bijbelse waarden', vastgesteld december 2002

[...] Nederland kan niet onbeperkt mensen opnemen. We kunnen ons wel inzetten voor verbetering van economische perspectieven en opvang van vluchtelingen elders op de wereld. Dit is één van de redenen waarom de ChristenUnie het budget voor ontwikkelingssamenwerking wil verhogen en zich wil blijven inzetten voor vredesoperaties. Ook als daarvoor Nederlandse troepen nodig zijn.

[...] De staat Israël is het nationale tehuis voor de joden en verdient politieke steun. De Nederlandse ambassade dient in Jeruzalem te worden gevestigd, de ongedeelde hoofdstad van de staat Israël. Veilige en erkende grenzen voor Israël en het afzweren van terrorisme zijn een absolute voorwaarde voor vrede. [...]

D66

Verkiezingsprogramma 'Toekomst in eigen hand', vastgesteld 8-9 februari 2003

Voor ondersteuning van de vrede. De internationale rechtsorde en humanitaire nood kunnen vragen om de uitvoering van vredestaken door de internationale gemeenschap. Hiervoor is het nodig dat kleine nationale eenheden optreden in grotere internationale verbanden die in de toekomst overal en snel ingezet kunnen worden. Uitgangspunt daarbij is dat politiek-militaire keuzes een democratische basis hebben. Dichter bij huis moet de Europese samenwerking uiteindelijk leiden tot één effectieve Europese defensie.

[...]

Voor het streven naar een stabiele vrede in Israel en Palestina moet de voedingsbodem van verarming en vervreemding, en daarmee wederzijdse gevoelens van onveiligheid weggenomen worden. D66 erkent het recht van de Palestijnen op een levensvatbare Palestijnse staat waarbinnen democratische structuren en waarden tot hun recht komen. Er moet daarbij een acceptabele oplossing gevonden worden voor alle drie 'geloven van het boek' en voor het probleem rond Jeruzalem en de heilige plaatsen.

[...]

Naar een aanspreekbaar Europa

[...]

D66 kiest voor een federaal Europa. Dat betekent meer bevoegdheden voor het Europees Parlement zoals het recht van initiatief en het recht individuele leden van de Europese Commissie te ontslaan. D66 wil een direct gekozen voorzitter van de Europese Commissie. Een Europese grondwet legt onze grondrechten. Het vetorecht van de lidstaten moet beperkt worden tot besluiten over het overdragen van nationale bevoegdheden. D66 wil de Raad van Ministers omvormen tot een senaat. Zolang dat niet gebeurd is, zijn de Raadsvergaderingen waarin wetgeving wordt aangenomen. D66 wil dat de Europese controlemogelijkheden van de Tweede Kamer worden uitgebreid. De Tweede Kamer moet daarvoor informatie gaan uitwisselen met buitenlandse parlementen. Ambtenaren die namens Nederland optreden in de Raadswerkgroepen moeten door de Kamer kunnen worden gehoord. Een "alarmbelsysteem" gaat er voor zorgen dat Nederlandse ministers de Kamer tijdig informeren over mogelijke knelpunten.

De rol van het Ministerie van Buitenlandse Zaken moet veranderen om de coördinatie over 'Europa' te verbeteren.-D66 wil het rigide onderscheid tussen buitenlands beleid en ontwikkelingssamenwerking doorbreken met een minister voor internationale samenwerking.

Europese en internationale samenwerking zijn essentieel om vrede en welvaart te waarborgen. Waar die samenwerking overdracht van bevoegdheden met zich meebrengt, wil D66 dat dit met adequate democratische controle gepaard gaat. Nederland en de Europese Unie moeten systematisch de mensenrechten in het buitenlands beleid integreren. Politieke en economische drukmiddelen moeten ingezet worden om schendingen van internationaal recht consequent te veroordelen. D66 is voorstander van uitbreiding van de Europese Unie met landen die niet aan de toelatingscriteria voldoen. Mensenrechten zijn niet onderhandelbaar. Elke kandidaat wordt op zijn eigen merites beoordeeld.

D66 wil associatieverdragen tussen de EU en landen rondom de EU die niet willen of kunnen toetreden tot de Unie. Vrij verkeer van goederen en diensten moet samengaan met waarborgen voor politieke en sociale rechten. In de akkoorden tussen de Unie en derde landen moet meer nadruk liggen op duurzame ontwikkeling.

[...]

Naar een veilige wereld

De NAVO blijft het belangrijkste platform voor transatlantische militaire samenwerking, zolang uropa niet beschikt over een volwaardige defensiecapaciteit. D66 wil een krachtige voortzetting van de ontwikkeling naar meer Europese samenwerking met betrekking tot defensie en veiligheid. Een ontwikkeling die door de landen ook financieel ondersteund moet worden.

D66 wil dat via de OVSE Rusland en Oekraïne bij alle Europese veiligheidskwesties betrokken blijven. Uitbreiding van de NAVO mag niet ten koste van het gevoel van veiligheid van Rusland en wordt daarom gekoppeld aan hechtere samenwerking met de OVSE. D66 wil op termijn een coöperatief veiligheidsstelsel waarin NAVO en OVSE elkaar aanvullen, ondersteund door de oprichting van een Europese veiligheidsraad.

D66 is bezorgd over de stabiliteit van de internationale betrekkingen door plannen voor raket schilden en verwatering van internationale wapenbeheersingsverdragen. Zowel bilateraal als via de multilaterale organisaties moet getracht worden deze ontwikkeling te keren.

D66 wil dat Nederland terughoudender wordt in de export van wapens, vooral als het naar landen met ondemocratische regimes betreft. Er moeten Europese beperkingen komen op de overdracht van militaire technologie. Er moet snel een verplicht VN-register worden opgezet waarin alle wapenverkoop worden geregistreerd, ook die van lichte wapens. D66 wil dat Nederland een nog actievere rol gaat spelen in de aanpak van landmijnen door actief te bevorderen dat landmijnen overal ter wereld onschadelijk worden gemaakt. D66 wil een wereldwijde stop op de productie van landmijnen.

D66 is voor de inbedding van de krijgsmacht in een Europese structuur. Een eerste stap vormen gemeenschappelijke voorzieningen zoals een Europese pool voor transportcapaciteit en andere speciale logistieke en communicatietaken. D66 wil een gezamenlijk Europees programma voor defensieonderzoek. D66 wil het Duits-Nederlands legerkorps omvormen tot een multinationalaal legerkorps, uitmondend in een Europese vredesmacht.

D66 wil dat krijgsmacht mobiel en veelzijdig inzetbaar is. Niet-parate eenheden worden omgevormd tot reserve-eenheden van oproepbare reservisten. D66 wil meer eenvoudig uitgeruste, kleinere schepen voor operaties in kustwateren. In de opvolging van de F-16 moet meer aandacht uitgaan naar de mogelijkheden van onbemande vliegtuigen en helikopters.

D66 wil een sterkere leiding van alle krijgsmacht delen. De Chef Defensiestaf moet de volledige verantwoordelijkheid krijgen over de planning en inzet van de krijgsmacht delen. Hij of zij krijgt de beschikking over een eigen hoofdkwartier.

Personeel vormt de kern van de defensieorganisatie. Werving en selectie zijn moeilijk. D66 is voorstander van uitbesteding van de selectie en werving van defensiepersoneel op basis van een prestatiecontract met organisaties die gespecialiseerd zijn in arbeidsbemiddeling.

Internationale criminaliteit en terrorisme tasten het hart van de democratie aan. Het vereist een internationale aanpak. Uitbreiding van de bevoegdheden van Europol is mogelijk zodra voorzien is in het gezag van een Europese magistraat en Europese regelgeving tot stand is gebracht over de belangrijkste internationale strafbare feiten, zoals mensenhandel, drugsmokkel, witwassen en milieudelicten. Hierbij moeten de bescherming van verdachten en andere grondbeginselen van onze rechtsstaat gegarandeerd zijn.

Verkiezingspamflet 'Juist nú', vastgesteld 12 december 2002

[...] Voor defensie en veiligheid willen we betere Europese samenwerking. Eenzijdig militair optreden van landen wijzen we af: duurzame veiligheid is alleen gewaarborgd in VN-verband. De aankoop van de JSF is geldverspilling. Dat draaien we terug. [...]

GroenLinks

Verkiezingsprogramma 'Overvloed en onbehagen', vastgesteld 11-12 januari 2002

Armoede, onderdrukking, oorlogen en ziekten (aids) zijn alledaagse realiteit voor miljoenen mensen. Sinds het wegvallen van de tegenstelling tussen Oost en West zijn etnische en/of religieuze conflicten aan de orde van de dag. Op de Balkan ondermijnen haat en woede de precaire vrede. Ook in Israël en de Palestijnse gebieden is vrede ver weg. De proliferatie van kernwapens en andere massavernietigingswapens blijft een groot risico. Niemand is veilig voor terroristisch geweld.

[...]

Internationale samenwerking

In deze wereld van conflicten en tegenstellingen moet voor de Verenigde Naties een belangrijke rol weggelegd zijn. De VN is de enige organisatie die staat voor mondiale vrede, veiligheid, mensenrechten en bescherming van natuur en milieu. De VN is zo sterk als de lidstaten haar maken. Zolang veel lidstaten de VN armlastig houden, zal ze weinig daadkrachtig kunnen optreden. Daar komt bij dat de belangrijkste lidstaten in de Veiligheidsraad zich te zeer laten leiden door eigenbelang.

De effectiviteit van de VN moet worden vergroot. Cruciaal is dat de mogelijkheden voor vredesmissies worden uitgebreid. Deelname van westerse landen aan vredesmissies is van groot belang voor het bereiken van stabiliteit in regio's.

Steeds duidelijker wordt dat de internationale gemeenschap misdaden tegen de mensheid niet langer straffeloos wil laten passeren. Zonder gerechtigheid zijn verzoening en duurzame vrede holle frasen. De oprichting van het Internationaal Strafhof is een belangrijke stap in de goede richting.

Gidsland 'nieuwe stijl'

Nederland is zich onder de Paarse kabinetten steeds meer gaan toeleggen op het behartigen van economische belangen. Zo mogen handelsmissies niet worden belemmerd door kritiek op mensenrechtenschendingen. Het ideaal van uitbreiding van de Europese Unie naar het Oosten wordt overschaduwd door het verminderen van de financiële bijdrage aan de Europese Unie.

GroenLinks vindt dat Nederland een gidsland 'nieuwe stijl' moet worden. Dit houdt in: het aan de kaak stellen van mensenrechtenschendingen, het vorm geven aan eerlijke handel en duurzame ontwikkeling, het bestrijden van armoede en het leveren van een royale bijdrage aan vredesmissies. Nederland moet op die punten een actievere rol gaan spelen in de VN, OVSE en Raad van Europa. Nederland moet zich uitdrukkelijker inzetten voor een actievere rol van de EU in de wereld, onder meer richting Rusland (denk aan Tsjetsjenië) en het Midden-Oosten. Bij deze rol past ook een meer onafhankelijke opstelling ten opzichte van de Verenigde Staten.

Nederland moet kiezen. Het najagen van het economische eigenbelang, zoals in het landbouwbeleid en visserijbeleid, gaat ten koste van de positie van armere landen en vermindert de effecten van ontwikkelingshulp. Wapenexport naar conflictgebieden vergroot de instabiliteit en kan leiden tot toename van geweld en ondermijning van vredesdoelstellingen. Handelsmissies naar landen met foute regimes verminderen vaak de internationale druk op die regimes. Er moet een einde komen aan de dubbelzinnigheid die de laatste jaren in het buitenlandse beleid is geslopen. Dat is de enige manier om te komen tot samenhangend buitenlands beleid gericht op versterking van mensenrechten, stabiliteit, armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling. Economische relaties en activiteiten dienen deze doelen te versterken.

Programmapunten

1. Gidsland 'nieuwe stijl'

- a. Toetsstenen van het buitenlandse beleid van Nederland zijn: mensenrechten, eerlijke handel, duurzame ontwikkeling en het actief bevorderen van de vrede.
- b. Nederland gaat op die punten een actievere rol gaan spelen in de VN, OVSE en Raad van Europa en de EU. Ook in haar bilaterale buitenlandse contacten moet zij vanuit deze optiek meer mogelijkheden benutten.

2. Verenigde Naties

De VN wordt omgevormd tot een slagvaardige organisatie met meer financiële ruimte. Dat kan door:

- a. Het invoeren van internationale belastingen, zoals onder meer een Tobin-tax;
- b. Binding van internationale instellingen als WTO, IMF en Wereldbank aan VN-verdragen als het Biodiversiteitsverdrag, het Klimaatverdrag en de ILO-verdragen over fundamentele arbeidsnormen;
- c. De samenstelling van de Veiligheidsraad in overeenstemming te brengen met de mondiale verhoudingen, door onder meer enkele ontwikkelingslanden als permanente leden toe te laten en met een vertegenwoordiging uit de Europese Unie te gaan werken;
- d. Het vetorecht af te schaffen in de Veiligheidsraad en deze te laten besluiten met een gekwalificeerde meerderheid.

3. Mensenrechten

- a. Mensenrechten gelden altijd en overal en zijn onafhankelijk van ‘cultuurgebonden’ interpretaties.
- b. Nederland zal alle mogelijkheden benutten om mensenrechtenverdragen te handhaven, zoals het BUPO-verdrag, het EcoSoc-verdrag, het VN-Vluchtelingenverdrag, ILO-verdragen over fundamentele arbeidsnormen en de paragrafen die de Europese Unie opneemt in haar Associatieakkoorden met andere landen.
- c. Nederland zet zich er voor in dat het internationaal humanitair recht ook van toepassing wordt op conflicten binnen staten.
- d. Nederland zal zich actief inzetten om te komen tot een goede definitie van het sinds 11 september 2001 weer actuele begrip terrorisme. Daarbij zal Nederland er voor waken dat het eerder door de VN vastgestelde recht op het voeren van een bevrijdingsstrijd daar waar sprake is van onderdrukking recht overeind blijft staan.
- e. Er wordt serieus werk gemaakt van de strijd tegen vrouwenhandel.

[...]

5. OVSE

- a. Nederland zet zich in voor versterking van de OVSE op het terrein van mensenrechten en conflictpreventie (zie 5.3).

6. Foute regimes

- a. Nederland ondersteunt actief de democratische oppositie in landen met een ‘fout’ regime. Daarnaast zoekt zij naar slimme sancties, die zoveel mogelijk het regime en profiterende elites treffen en de burgerbevolking ontzien.
- b. Ten gevolge van de huidige sancties sterven in Irak jaarlijks vele burgers. Nederland zet zich in voor het afschaffen van de economische boycot van Irak.

7. Internationaal Strafhof

- a. Samen met andere landen zal Nederland de landen die tot nu toe weigeren zich te onderwerpen aan het Internationaal Strafhof met kracht aansporen wel deel te nemen.
- b. Nederland voert universele jurisdictie in, ook voor misdaden die in het verleden zijn begaan, ten aanzien van schenders van mensenrechten. Nederland zet zich in voor een permanent opsporingsteam ten behoeve van het Internationaal Strafhof.
- c. Nederland zet zich in voor het uitbreiden van rechtsmacht van het Internationaal Strafhof tot het berechten van daden van agressie en terrorisme.

8. Palestijnse staat

Nederland zet zich actief in voor de totstandkoming van een levensvatbare democratische Palestijnse staat.

- a. Israël dient zich volledig terug te trekken uit de sinds 1967 bezette gebieden, inclusief Oost-Jerusalem.
- b. Israël moet zijn verantwoordelijkheid erkennen voor het Palestijnse vluchtelingenprobleem.
- c. Op basis van bovenstaande wordt er door beide partijen onder leiding van een neutrale bemiddelaar

onderhandeld over een rechtvaardige oplossing voor het conflict.

- d. Als Israël blijft weigeren aan zo'n oplossing mee te werken, dan moet Nederland binnen de EU pleiten voor opschorting van het associatieverdrag met Israël of eventueel zelf tot economische sancties over gaan.
- e. Nederland komt met een voorstel voor de instelling van een VN-vredesmacht die in de overgangperiode de rust in het gebied kan waarborgen.

[...]

5.3 Vrede en Veiligheid

[...]

Programmapunten

1. Conflictpreventie

- a. Conflictpreventie wordt de kerntaak van het buitenlandse beleid.
- b. Een regionale benadering is het uitgangspunt van het conflictpreventiebeleid, waarin zowel nationale staten, internationale organisaties, non-gouvernementele organisaties en burgers een rol spelen.
- c. Nederland dient de beschikking te hebben over een pool van goed getrainde civiele waarnemers, die in EU of OVSE-verband snel inzetbaar zijn en stelt geld beschikbaar voor de ontwikkeling van burgervredeteams. Nederland ondersteunt non-gouvernementele organisaties die werken aan de opbouw van de civiele samenleving in conflictgebieden.
- d. Hoge defensie-uitgaven van ontwikkelingslanden zijn een reden om in deze landen de ontwikkelingshulp niet aan staatsorganen te verstrekken maar rechtstreeks aan sociale projecten en emancipatoire bewegingen ten goede te laten komen.
- e. Zowel Nederland als de EU toetsen hun handels- en associatieakkoorden aan doelstellingen van conflictpreventie.
- f. De OVSE wordt versterkt zodat zij haar taken op het gebied van conflictpreventie en opbouw van democratische structuren beter kan vervullen. Onder meer de capaciteit van de Hoge Commissaris van de Minderheden wordt versterkt.
- g. Het is van belang een blijvende en grote inzet te leveren bij het verwijderen van landmijnen in gebieden waar niet meer gevochten wordt.
- h. Nederland moet doeltreffende programma's ondersteunen tot duurzame demobilisatie van kindsoldaten en hun heropname in de burgersamenleving.

2. Europa, militair ingrijpen en vredesoperaties

- a. Militaire interventie dient gelegitimeerd te zijn door een VN-mandaat. In uitzonderlijke gevallen, als sprake is van (dreigende) genocide of zeer ernstige schendingen van mensenrechten en de VN niet tot overeenstemming kan komen, kan Nederland vredesoperaties zonder resolutie van de VN-Veiligheidsraad ondersteunen. Bij een patstelling in de Veiligheidsraad moet de Algemene Vergadering van de VN vaker gebruik maken van haar recht om zelf met een resolutie en een mandaat te komen. Nederland streeft naar toetsing van deze operaties achteraf door het Internationaal Gerechtshof.
- b. Voor militair ingrijpen in een conflictsituatie moet een vorm worden gekozen waarbij de bescherming van de civiele bevolking centraal staat. Bij die keuze mogen de risico's voor de eigen militairen niet zwaarder wegen dan de risico's voor de burgerbevolking.
- c. Voorkomen en bestrijden van terrorisme is in de eerste plaats een verantwoordelijkheid van (inter)nationale politie- en inlichtingendiensten, en vooral ook van het (inter)nationale recht. Er dient een VN-commissaris te komen voor terrorismebestrijding.
- d. De NAVO is niet de geschiktste organisatie voor het Europese vredes- en veiligheidsbeleid en wordt op termijn vervangen door een regionale vredesmacht van de VN. Onderdelen van de NAVO kunnen in die nieuwe organisatie worden ingepast.
- e. Nederland zet zich in voor versterking van VN-vredesoperaties en levert een ruimhartige bijdrage. Deelname van Nederland aan VN-operaties is onderworpen aan parlementaire goedkeuring.
- f. GroenLinks onderkent het belang van de NAVO bij vredesoperaties zoals KFOR en SFOR. Zolang de NAVO nog bestaat zal GroenLinks per situatie de werkwijze en activiteiten van de NAVO toetsen.
- g. Nederland ijvert voor de opbouw van gezamenlijke Europese structuren voor effectieve conflictpreventie en conflictbeheersing.

- h. De steun van GroenLinks voor de opbouw van een Europese snelle reactiemacht is afhankelijk van de mate waarin serieus werk wordt gemaakt van conflictpreventie, democratische controle, een duidelijk strategisch concept, beperking van defensie-uitgaven en regulering van wapenindustrie en wapenhandel. De EU stelt bovendien de reactiemacht beschikbaar voor VN-operaties.
- i. Bij de ontwikkeling van de Europese snelle reactiemacht (commandostructuur, verbindingen, informatieverzameling en materieel) dient zoveel mogelijk gebruik te worden gemaakt van bestaande NAVO-middelen.
- j. Aan de Nederlandse deelnemers aan vredesmissies wordt goede voorlichting gegeven over correct gedrag jegens de burgerbevolking en met name tegenover vrouwen.

3. Nederlands defensiebeleid

- a. De Nederlandse krijgsmacht wordt omgevormd tot een vredesmacht die uitsluitend deelneemt aan internationale conflictbeheersing, conflictpreventie, vredesafdwinging en vredesbewaring.
- b. Defensietaken waarbij landsverdediging de hoofdtaak is worden afgestoten.
- c. De legers van de verschillende lidstaten van de EU gaan nauw samenwerken. Hierdoor bespaarde gelden worden deels ingezet voor de snel inzetbare Europese vredesmacht. De nieuwe opzet leidt tot een lager defensiebudget.

4. Beperking wapenhandel

- a. Nederland pleit voor strikte naleving van de EU-gedragscode over wapenleveranties, De EU-gedragscode moet bindend zijn voor EU-landen en kandidaat-lidstaten.
- b. Nederland pleit voor aanvulling van de EU-gedragscode met een verbod op het leveren van wapens aan landen die niet of onvolledig rapporteren aan het toekomstige VN-wapenregister.
- c. Nederland zet zich in voor bindende afspraken in EU-, NAVO- en VN-verband om het produceren en verspreiden van wapens sterk te verminderen.
- d. Nederland handhaaft wapenembargo's van VN en EU strikt en zet zich in voor naleving door anderen.
- e. De Europese wapenindustrie wordt gebonden aan de regels van de interne markt, zodat overproductie met behulp van staatssteun stopt.
- f. De controle op de doorvoer van wapens op Schiphol en in Rotterdam wordt versterkt. Er komt een meldings- en vergunningsplicht voor alle doorvoer van wapens.
- g. Nederland bevordert de omzetting van wapenindustrie naar civiele industrie.
- h. Nederland ontwikkelt criteria voor wapenimport.
- i. De Tweede Kamer krijgt informatie over de export van strategische goederen voorafgaande aan de verlening van de exportvergunning.

5 Wapenreductie en ruimteschild

- a. Nederland streeft in internationaal verband naar een verbod op nucleaire, chemische en bacteriologische wapens.
- b. Nederland zet zich in voor nucleaire ontwapening van de NAVO, stoot zijn eigen kernwapentaak af en pleit voor een snelle verwijdering van kernwapens uit Europa. Ook zet Nederland zich in voor een 'no first use'-beginsel en voor het 'de-alerten' van kernwapens.
- c. Nederland verzet zich tegen de bouw van alle typen antiraketsystemen, zoals het MD-ruimteschild dat de VS wil ontwikkelen.
- d. Nederland benut het CFE-verdrag (Conventional Armed Forces in Europe Treaty) voor een blijvende inspanning tot vermindering van de aantallen conventionele wapens.
- e. Er komt onmiddellijk openheid over de plaatsing van Amerikaanse kernwapens in Nederland.

Verkiezingsmanifest 'Protest en perspectief'

[...] Internationale spanningen

Gevoelens van onveiligheid worden ook gevoed door toenemende internationale spanningen na de afschuwelijke aanslagen van 11 september 2001. De groeiende aanhang van het islamitisch fundamentalisme is een terechte bron van zorg. Het staat voor een manier van leven en denken die haaks staat op hoe er in binnen onze samenleving gedacht en geleefd wordt.

Problematisch is dat de discussie daarover in veel gevallen onmogelijk is, simpelweg omdat volgens fundamentalisten de leerstellingen uit de tijd van de Profeet een gesloten boek vormen dat maar één, 'hun',

waarheid kent en iedereen die daar niet in gelooft als potentiële vijand betitelt. Dat zaait wereldwijd haat en onverdraagzaamheid, uitmondend in onderdrukking van vrouwen en mannen, en bij sommigen zelfs in terreur. Democratische rechtstaten moeten en zullen zich daar tegen teweerstellen.

Maar deze dreiging mag ons niet blind maken. Het zou onverstandig zijn om alles wat islamitisch is over één kam te scheren. Net zoals in het christendom zijn er ook in de islamitische wereld grote verschillen tussen de verschillende stromingen. Voor veel islamitische gelovigen zijn de boeken niet een millennium geleden gesloten, zij willen met hun geloof vooruit in een moderne wereld. Zij zoeken met dezelfde Koran in hun hand naar inspiratie om ò te emanciperen ò te geloven. Zij proberen hun geloof zo vorm te geven dat het onderscheid tussen kerk en staat en gelijke rechten tussen mannen en vrouwen belangrijke waarden vormen. Zij verdienen de ruimte en het respect dat alle godsdiensten binnen een rechtstaat toekomt. Wie ze dat niet biedt, drijft ze rechtstreeks in handen van de fundamentalisten.

Meer dan ooit vragen de tegenstellingen in de wereld om een politiek waarin internationale solidariteit en de strijd tegen onrechtvaardigheid en schrijnende ongelijkheid voorop moeten staan. Het islamitisch fundamentalisme groeit het snelst daar waar mensen lijden onder structurele armoede, onderdrukking en een totaal gebrek aan perspectief. Het zijn die delen van de wereld waar wanhoop en uitzichtloosheid mensen gevoelig maken voor radicale perspectieven.

Het Westen (de VS voorop) wordt als schuldige gezien voor de ellende. En geef ze daarin eens ongelijk. Het Westen houdt hen in alle opzichten klein, de kloof tussen rijk en arm groeit elk jaar exponentieel, onbetaalbare schuldenlasten houden landen in een wurggreep en instellingen als het IMF, de Wereldbank en de WTO zien daar nauwlettend op toe. Wie de strijd tegen het islamitisch fundamentalisme serieus aan wil binden moet ook strijden tegen deze uitzichtloosheid van armoede en onderontwikkeling.

Dat is niet de richting die de westerse wereld na 11 september is ingeslagen. Van de stille hoop dat de aanslagen reden zou zijn voor het westen om zich te bezinnen op de voedingsbodem van het islamitische fundamentalisme, is bitter weinig terecht gekomen. Bestrijding van armoede en ongelijkheid is nog verder naar de achtergrond gedrongen. En elke dag dat de uitzichtloosheid blijft voortbestaan neemt de aantrekkelijkheid van radicale perspectieven voor vooral jongeren toe.

Juist nu moeten Nederland en Europa daarom een eigen geluid laten horen. Want het is een illusie dat dit geweld alleen met geweld gekeerd kan worden. Toch is dat de essentie van de reactie die de VS ten toon spreiden. Zij hebben hun buitenlands beleid geheel en al gereduceerd tot de strijd tegen het internationaal terrorisme, waarbij zij zelf bepalen op welke manier, en met welke middelen de strijd gevoerd moet worden. De mensenrechten hebben daarbij steeds vaker het nakijken.

In de Bush-doctrine is alles ondergeschikt aan de strijd tegen de 'As van het Kwaad' (Irak, Iran en Noord Korea) en de terroristische netwerken. De VS wensen zich daarbij van de rest van de wereld en de internationale rechtsorde weinig aan te trekken, zoals pijnlijk duidelijk is geworden in Johannesburg, waar ze het Kyoto-verdrag aan hun laars laptten, en uit de ronduit afwijzende benadering van het Internationaal Strafhof. Dat leidt tot een terugval naar een wereld waar 'het recht van de sterkste' geldt, terwijl de internationale rechtsorde ons daar juist van zou moeten verlossen.

De oorlog tegen het terrorisme heeft onmiskenbaar een negatieve weerslag gehad op het Israëliisch-Palestijns conflict, dat in een verwoestende spiraal van steeds verder gaande escalatie terecht is gekomen, waarin beide partijen zich schuldig maken aan verwerpelijke agressie. Het Israëliisch-Palestijns conflict is daardoor uitgegroeid tot het centrale conflict in de verhoudingen tussen de moslimwereld en de westerse wereld. Daarom heeft het op gang brengen van een vredesproces in deze regio absolute prioriteit. Einde van de bezetting van de Palestijnse gebieden en de ontmanteling van de nederzettingen is de eerste fundamentele stap naar een rechtvaardige vrede en daartoe moet Israël desnoods met sancties worden gedwongen. Europa moet hier een veel actievere rol in vervullen.

De VS bereiden zich voor op hun volgende stap in de oorlog tegen het terrorisme: een aanval op Irak, zonder twijfel een van de wreedste dictaturen ter wereld. Dat is in het toch al zo ontvlambare Midden-Oosten spelen met vuur. De kans dat Saddam met een *Blitzkrieg* verdreven wordt is minimaal, een oorlog zal met veel bloedvergieten gepaard gaan. Dat zal koren op de molen zijn van het anti-amerikanisme en zal overal in de moslimwereld tot bijval leiden voor het fundamentalisme.

Hoe eerder Saddam Hussein van het toneel verdwijnt, hoe beter. Maar daarvoor moeten andere middelen worden ingezet. De huidige sancties tegen Irak werken averechts: ze hebben de bevolking verzwakt en de elites steviger in het zadel geholpen. Dat botte middel moet vervangen worden door effectieve sancties die de bevolking ontzien en het regime verzwakken. Dat kan, maar elk initiatief ontbreekt. Er zal actieve steun moeten komen voor verzetsbewegingen, waardoor er ook een alternatief voor het bewind van Saddam mogelijk wordt.

Voor GroenLinks blijft internationale solidariteit het uitgangspunt. Mensenrechten, democratisering en het aanpakken van de structurele oorzaken van armoede nemen daarin een centrale plaats in. Afrika dient daarbij

hoge prioriteit te krijgen. Want dit continent dreigt in de huidige gepolariseerde wereld het kind van de rekening te worden. Economische, politieke en medische steun (Aids) moet substantieel omhoog. Een 'Stabiliteitspact' voor Afrika is dringend nodig.

Europa zal hier het initiatief toe moeten nemen. Zij kan niet langer volstaan met een figurantenrol, waarbij de regie geheel over gelaten wordt aan de VS. De EU moet voortvarend werken aan een gemeenschappelijk buitenlands- en veiligheidsbeleid. Ook met het oog op de uitbreiding van de EU in 2004 met tien landen. Tegelijkertijd moet de Europese Unie hoognodig democratischer en minder bureaucratisch worden. Een verdere vergroening van het landbouwbeleid en het verankeren van sociale grondrechten zijn voor GroenLinks prioriteiten.

Dat vraagt een actieve inbreng van Nederland en een heel andere koers dan het kabinet-Balkenende is ingeslagen. Van voortrekker veranderde Nederland de afgelopen maanden in een dwarsligger, die zich vooral liet leiden door het eigen nationale belang. De poging om de toetreding van tien nieuwe leden in de Europese Gemeenschap te dwarsbomen, het in twijfel trekken van internationale verdragen over vluchtelingen, het degraderen van ontwikkelingssamenwerking naar een staatssecretaris, en het kritiekloos varen op het kompas van de Verenigde Staten zijn daar voorbeelden van.

Dit is geen tijdperk, waarin Nederland zich achter haar dijken kan terugtrekken. Afzijdigheid en een fixatie op eng-nationale belangen brengen vreedzame verhoudingen in de wereld niet dichterbij. Nederland moet beter weten: internationale stabiliteit is een nationaal belang. [...]

Leefbaar Nederland

Verkiezingsprogramma 2003-2007, vastgesteld 17 november 2002

[...] S. Defensie

De partij stelt het volgende voor:

1. Leefbaar Nederland wil overgaan tot heroverweging van de Koninklijke Marechaussee als deel van de krijgsmacht.
2. De krijgsmacht kan meer dan tot nu toe worden ingeschakeld bij politietaken. Als mobiele eenheid (rellenbestrijding), haven- en luchthavenbewaking, arrestatieteams, en als grenspatrouilles of begeleidingsteams van illegalen kunnen militairen worden ingezet. Hetzelfde werk dat ze geacht worden (ook) te doen bij VN-uitzendingen.
3. Het rangenstelsel en de ontslagleeftijd moeten verder worden herzien. Allerlei specialisten hebben nog steeds een militaire rang en daardoor recht op pre-pensioen, zonder langdurig psychisch en fysiek te worden belast. Waarom kan een militaire arts / accountant / personeelsofficier / automatiseringsdeskundige / jurist etc. niet tot hun 65e werken en de 'echte' militairen tot hun 58e (met eventueel 'tropenjaren' voor uitzendingen).
4. Op veel functies waar nu een brigadegeneraal etc. is geplaatst, zou ook een kolonel of kapitein ter zee voldoen. Dit geldt deels eveneens voor lagere rangen. Leefbaar Nederland vraagt zich in dit verband ook af waarom Nederland als klein land zoveel hoge (opper- en vlag)officieren leveren aan internationale militaire verbanden. Dit legt onnodige opwaartse druk op het functiebestand van de krijgsmacht en heeft tot gevolg dat er onevenredig veel hoge officieren in functie zijn.
5. De sterk gekrompen krijgsmacht zou met Buitenlandse Zaken kunnen integreren, met een staatssecretaris voor de Krijgsmacht en een voor Internationaal veiligheidsbeleid. Een ander optie zou kunnen zijn: fusie met binnenlandse zaken in verband met het handhaven van de veiligheid in ons land en de grensbewaking. De gedachte hierachter is dat de krijgsmacht er primair is voor de bescherming van ons land en secundair voor de bescherming van de wereldorde.
6. Nu de demissionaire regering heeft voorgesteld de reserve eenheden van de Koninklijke Landmacht, met uitzondering van de Nationale Reserve, op te heffen doet zich meer dan ooit de noodzaak voor te bezien welke functies door burgers kunnen worden vervuld. Burger ambtenaren zijn immers goedkoper dan militairen onder andere doordat zij meer effectieve uren maken (geen oefeningen, verplichte sporturen etc) en doordat zij op een latere leeftijd met pensioen gaan, wat veel wachtgeld bespaart.
7. Het gebrek aan een Europese politieke visie op de militaire rol van Europa in de wereld belemmert het ontwikkelen van strategische scenario's en het identificeren van de mogelijke - lees: toekomstige - dreiging. Zelfs de bestaande dreigingsanalyses hebben, met uitzondering van de VS, niet geleid tot wezenlijke aanpassingen van de operationele capaciteiten.

8. Er ligt binnen de NAVO wel een wensenlijstje, maar de Europese landen hebben geen geld en hechten aan het voortzetten van de nationale besluitvorming over defensie-investeringen. Daardoor biedt bijvoorbeeld de optelsom van alle NAVO-marines een onvoorstelbare omvang, zonder dat hiervoor taken zijn te definiëren. Ook Nederland kan het niet laten om eigenwijs door te gaan met lange termijn investeringen, zonder dat er een analyse van de dreiging over 10 - 20 jaar aan ten grondslag ligt. Intussen wordt de terroristische dreiging deels genegeerd en zal - bij geldgebrek - even gemakkelijk weer worden afgezien van bepaalde moderniseringsprojecten. Zo heeft Nederland (als enige Europees land) in de bestaande Defensienota de behoefte aan een 'Theatre (Ballistic) Missile'.

9. Onze militairen zijn helaas genoodzaakt hun taken uit te voeren met materieel dat niet voldoet aan de operationele eisen. Leefbaar Nederland vindt dat dit probleem voortvarend moet worden aangepakt. De internationale taken die de krijgsmacht thans dient te vervullen, vragen om adequaat materieel.

10. De Nederlandse krijgsmacht wordt de laatste jaren vaak ingeschakeld bij internationale vredesoperaties. Leefbaar Nederland is van mening dat die deelname slechts kan plaats hebben, nadat aan een aantal zorgvuldige criteria voor een verantwoordelijke en zorgvuldige inzet is voldaan (conform het zogenaamde 'toetsingskader'). De vraag reist in dit verband ook waarom het uitgerekend ons land moet zijn dat voor zijn omvang meer dan gemiddeldgeregeld participeert in internationale vredesoperatie. Operaties die niet alleen risico's met zich meebrengen voor de Nederlandse internationale positie, maar ook - wat minstens even belangrijk - voor de uitgezonden militairen en hun familieleden. En bovendien vaak voortvloeien uit aangegane verplichtingen die niet altijd voldoende door het parlement vooraf zijn getoetst.

T. Buitenland

1. Er moet een door geen enkele staat gedomineerde internationale rechtsorde komen die daadwerkelijk in staat is de mondiaal zich voordoende problemen op het gebied van veiligheid, criminaliteit, terrorisme, vrede en mensenrechten op te lossen.

2. Leefbaar Nederland acht het dringend gewenst dat ook werkelijk aan een spoedige totstandkoming van een adequaat en functioneel Europees buitenlands en veiligheidsbeleid wordt gewerkt. Mutatis mutandis geldt hetzelfde ook voor de samenwerking tussen Europa en de NAVO.

3. De oplossing van Midden-Oostenconflict kan alleen bereikt worden als er een gegarandeerde Israëliëse en een gegarandeerde Palestijnse staat komen die elkaars grenzen en integriteit onvoorwaardelijk erkennen en dus in vrede met elkaar leven.

4. Irak zal daadwerkelijke en onvoorwaardelijke alle resoluties van de VN-veiligheidsraad moeten naleven. De wapeninspecteurs dienen onbeperkt toegang te krijgen tot alle plaatsen die zij als verdacht aanmerken (dus ook privé-paleizen). Indien Irak zich hieraan niet wenst te houden, dan is na een VN-besluit militair ingrijpen helaas onvermijdelijk. [...]

Lijst Pim Fortuyn

In het concept-verkiezingsprogramma 'Zakelijk met een hart' is niets te vinden over defensie of buitenlands beleid.

PvdA

Verkiezingsprogramma 'Samen voor de toekomst', vastgesteld 14-15 december 2001

4. Maatregelen

4.1 Duurzame veiligheid

De coördinerende rol van de VN versterken

Een belangrijke basis voor vrede is de zekerheid dat deze ook effectief zal worden gehandhaafd. Bureaucratie en slechte organisatie verminderen de daadkracht. De coördinerende rol van de Verenigde Naties bij het voorkomen en bestrijden van conflicten wordt versterkt. Afrika, Azië en Latijns-Amerika krijgen een vertegenwoordiging onder de permanente leden van de veiligheidsraad. Europa in plaats van Frankrijk en Groot-Brittannië krijgt één permanente zetel in de veiligheidsraad. VN-vredesoperaties krijgen steeds een duidelijk omschreven mandaat. Sinds Srebrenica kennen wij het eminent belang van voldoende materieel en uitrusting om de vrede te kunnen verrichten.

Uitbreiding NAVO, samenwerking met Rusland

Wij zijn voor een open NAVO en voor uitbreiding met nieuwe lidstaten. De verhouding tussen de NAVO en Rusland wordt gewaarborgd door een nieuw partnerschapsakkoord. Economische samenwerking is een belangrijke voorwaarde voor blijvende ontspanning. De samenwerking met Rusland en andere voormalige Sovjetrepublieken wordt ook verbeterd op het gebied van wapenbeheersing, antiterrorisme en bestrijding van vrouwenhandel, milieuvervuiling en georganiseerde misdaad.

[...]

Europese defensie

Er komt een Europese interventiemacht die in samenwerking met de NAVO en de VN vredesoperaties kan uitvoeren. Het voorkomen van conflicten blijft het belangrijkste. Het stabiliteitspact voor de Balkan laat zien hoe dit het best gaat: diplomatieke inspanning is gekoppeld aan het bieden van perspectief op economische en sociale ontwikkeling. De democratische controle op het Europese veiligheids- en defensiebeleid door nationale en Europese parlementariërs wordt verbeterd. Nederland neemt hiertoe initiatieven met gelijkgezinde landen in de EU.

Ontwapening

Grote alertheid is nodig tegenover landen en terroristische organisaties die met nucleaire, chemische of biologische wapens de stabiliteit in de wereld kunnen bedreigen. Er zijn echter betere wegen om de stabiliteit in de wereld te verzekeren dan het ontwikkelen van dure antiraketssystemen. In ieder geval mag het ABM-verdrag tegen lange afstandraketten uit 1972 niet in gevaar komen en moet het risico van een nieuwe wapenwedloop uitgesloten zijn. In EU-verband wordt gewerkt aan internationale initiatieven gericht tegen de verspreiding van nieuwe kernwapens en op de ontmanteling van bestaande – ook in Nederland nog opgeslagen – kernwapens. Conflicten worden actief voorkomen door hulp te geven bij het opzetten van rechtssystemen en diplomatieke diensten.

De Nederlandse defensiebijdrage

De krijgsmacht wordt verder gemoderniseerd. De taken verschuiven van verdediging van de landsgrenzen naar deelname aan internationale vredesoperaties en de internationale strijd tegen het terrorisme. De traditionele verdeling van de krijgsmachtonderdelen landmacht, marine, luchtmacht en marechaussee wordt losgelaten. Alle legeronderdelen worden geschikt gemaakt voor inzet bij vredesoperaties. Het militaire beroep en de positie van het burgerpersoneel wordt aantrekkelijker, ook in arbeidsrechtelijke zin. Beroepskansen voor militairen met een kort dienstverband worden verbeterd door scholing en loopbaanbegeleiding.

[...]

Internationaal recht

Internationaal humanitair recht dient behalve op conflicten tussen staten ook te worden toegepast op interne conflicten, zoals op de Molukken en in Algerije. Controle en handhaving van dit internationale recht worden verbeterd door doelgerichte sancties, zoals bevrozing van financiële tegoeden en reisverboden van leiders en hun families. Nederland bevordert dat degenen die van oorlogsmisdaden of terrorisme worden verdacht strafrechtelijk worden vervolgd, ongeacht tot welke strijdende partij zij behoorden. Ondertekening en ratificatie van het Rome statuut ter oprichting van een Internationaal Strafgerechtshof moeten worden bevorderd.

[...]

Vredesoperaties

Humanitaire en vredesoperaties worden uitgevoerd met een mandaat van de VN. Bij ernstige mensenrechtenschendingen, zoals genocide, kan het voorkomen dat ook zonder mandaat wordt ingegrepen. Volledige rapportage aan de VN vindt altijd plaats. Het Vredesfonds van het Ministerie van Buitenlandse Zaken wordt uitgebreid om vredesdialogen mogelijk te maken en om vredesoperaties door ontwikkelingslanden te financieren.

Verkiezingsmanifest 'Voor verantwoordelijkheid, respect en solidariteit', vastgesteld 16 november 2002

[...] Ons land levert een bijdrage aan internationale militaire vredesoperaties en de strijd tegen het terrorisme, mits door het internationaal recht gelegitimeerd en door de Verenigde Naties gesanctioneerd. [...]

SGP

Verkiezingsprogramma 'Tot Uw dienst', vastgesteld 20 november 2001

I. Grenzenloos dienen

Nederland is een klein land in een grote wereld. Om die reden zijn we aangewezen op samenwerking met andere staten zowel rechtstreeks als in het verband van internationale organisaties. Het is zelfs de plicht van de Nederlandse natie om haar dienende functie verder te doen reiken dan de eigen landgrenzen en bij te dragen aan het creëren van vrede en gerechtigheid voor anderen. Het buitenlands beleid van Nederland moet dan ook uitdrukking zijn van de wens om daar waar mogelijk, invloed uit te oefenen ter bevorderen van goede en vreedzame verstandhoudingen tussen volkeren en naties.

Het SGP-buitenlandbeleid kenmerkt zich zowel door **het behartigen van de nationale belangen als het bevorderen van de internationale bijbelse gerechtigheid.**

[...]

De nationale soevereiniteit van ons land is een groot goed. Gezien de ontstaansgeschiedenis van ons land en onze protestantse afkomst, dienen we te streven naar behoud van die soevereiniteit, zodat Nederland haar invloed kan behouden en haar belangen kan behartigen in internationale organisaties als de EU, de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en de VN.

[...]

Bevorderen van de internationale bijbelse gerechtigheid

Wereldwijd moeten vrede en gerechtigheid worden bevorderd en onrecht bestreden. In politiek opzicht betekent dit het streven naar voorkoming en beëindiging van geweld en naar bescherming van de schepping. Daarbij is de SGP zich bewust van het feit dat we leven in een gebroken wereld, waarin geweld nooit zal worden uitgebannen. Toch blijft de opdracht onverkort van kracht. Ieder land dat deze opdracht serieus neemt, loopt tegen grenzen aan. Voor een klein land als Nederland zijn de middelen om internationale gerechtigheid te bevorderen zo beperkt, dat keuzen gemaakt moeten worden. De SGP hanteert vier criteria bij het maken van deze afweging, namelijk nabijheid, verbondenheid, gebondenheid en noodsituaties.

Nabijheid

Het Nederlands buitenlands beleid dient zich allereerst te richten op regionale vraagstukken. Een staat heeft met name de taak om in de naburige regio vrede en gerechtigheid te bevorderen. Dit betekent dat de Europese aangelegenheden van grote betekenis zijn.

[...]

De SGP vindt het een goede zaak dat de NAVO, de OVSE en de EU zich inzetten voor politieke stabiliteit op de Balkan. Er moeten voldoende middelen gereserveerd worden voor militaire en humanitaire bijstand.

Verbondenheid

De SGP dringt er bij de Nederlandse overheid op aan om in haar buitenlands beleid speciale aandacht te hebben voor naties en groepen binnen naties, die godsdienstige, culturele en historische verbondenheid met Nederland hebben, als Zuid-Afrika, Suriname, Israël en Indonesië.

- Israël

De SGP voelt zich verbonden met het Joodse volk, ongeacht waar ze wonen. Hieruit vloeit de verbondenheid met de Joden in Israël en de staat Israël voort Niet alleen vanwege de bijzondere geschiedenis van dit volk, maar bovenal omdat Israël het door God uitverkoren volk is; het volk waaruit Jezus is geboren.

De staat Israël heeft recht op een veilig bestaan. Mocht dat bedreigd worden, dan kan Israël op Nederlandse steun in NAVO-verband rekenen. Dit neemt niet weg dat Israël als staat zich heeft te houden aan de bepalingen van het volkenrecht. De Nederlandse overheid moet zowel de staat Israël als de Palestijnen krachtig appelleren het geweld te beëindigen, zodat er weer vertrouwen kan groeien tussen beide partijen en de onderhandelingen weer begonnen kunnen worden.

Het recht op een veilig bestaan geldt eveneens voor de Palestijnse bevolking. De miljoenen Palestijnen die al vijftig jaar in vluchtelingenkampen in Libanon verkeren, dienen humanitaire noodhulp te krijgen. Ook moet gezocht worden naar een oplossing voor het vraagstuk van Palestijnse vluchtelingen.

- Indonesië

Wat betreft Indonesië wordt gestreefd naar goede wederzijdse betrekkingen, waarbij Nederland echter wel pleit voor eerbiediging van godsdienstige en culturele minderheden. Een VN-waarnemersmissie naar de Molukken krijgt – als daar aanleiding toe is – de steun van de SGP. Bij de Indonesische regering wordt eveneens gepleit voor een grote mate van zelfbestuur voor de Molukken en de Papoea-bevolking en voor eerbiediging van hun cultuur.

De SGP pleit voor een voortdurende en spoedige evaluatie van de onlangs weer begonnen ontwikkelingshulp aan Indonesië omdat ze ernstig twijfelt aan de effectiviteit van de ontwikkelingshulp.

- Vervolgde christenen

Vanuit een hartelijke bewogenheid met vervolgte christenen in andere landen en vanuit ons streven naar bijbelse gerechtigheid, moet voor deze categorie mensen worden opgekomen, al mogen anders-gelovigen ook niet gemarteld of gevangen gezet worden om hun geloof. Vervolging omwille van het christelijk geloof in communistische en andere repressieve/dictatoriale geleide staten moet door de Nederlandse regering veroordeeld worden op diplomatiek niveau. In het uiterste geval kan Nederland besluiten de diplomatieke relaties te bevriezen, staatsbezoeken af te gelasten en ontwikkelingshulp stop te zetten. Landen waar christenen verhinderd worden in rust en vrede hun geloof te belijden, kunnen geen financiële banden met Nederland aangaan, krijgen geen handelsmissies op bezoek en de diplomatieke banden worden ingetrokken.

Gebondenheid

Nederland heeft zich gebonden aan verschillende organisaties en een bondgenootschap. Vanzelfsprekend zal de juridische gebondenheid aan deze organisaties gerelateerd moeten worden aan de eerdergenoemde doelstellingen van het buitenlands beleid. Het spreekt voor de SGP voor zich dat die gebondenheid verplichtingen met zich meebrengt. Nederland dient in de wereld een betrouwbare partner te zijn.

De nood in de wereld

Een vierde prioriteit betreft de noodhulp. Wanneer er noodsituaties in de wereld zijn, zoals hongersnoden, aardbevingen of oorlogen, dan is onze overheid geroepen tot het betonen van barmhartigheid en het geven van hulp. Dan behoort het tot het buitenlands beleid om noodhulp te verlenen aan hen die in hun bestaan bedreigd worden. In tijden van nood zijn juist ook zij onze naasten. Het helpen van de naaste in nood mag zich niet beperken tot acute nood. Nederland dient vanwege zijn grote rijkdom veel te investeren in het bestrijden van armoede. Dit is niet alleen een plicht, maar ook een schuld: onze welvaart gaat rechtstreeks ten koste van de welvaart van mensen in de Derde Wereld.

De vier genoemde criteria (nabijheid, verbondenheid, gebondenheid en de nood in de wereld) moeten - in de optiek van de SGP - de overheid helpen bij het geven van inhoud aan haar streven naar internationale bijbelse gerechtigheid. Om die gerechtigheid te bereiken stelt de SGP zich vijf doelen voor ogen:

1. Het bevorderen van de rechtsorde

Het buitenlands beleid kan niet zonder de ordening die het volkenrecht garandeert. Staten die het niet zo nauw nemen met de klassieke grondrechten zullen daarop moeten worden aangesproken en indien nodig zullen – zoveel mogelijk in internationaal verband – sancties getroffen moeten worden.

Oorlogsmisdadigers dienen voor internationale gerechtshoven te worden gedaagd en een rechtvaardige straf te ontvangen. Om die reden is het noodzakelijk dat het Internationaal Strafhof te Den Haag spoedig zal starten, om oorlogsmisdadigers van over de hele wereld te kunnen berechten.

2. Het handhaven van de (inter)nationale veiligheid.

Ook al zijn de veiligheidsrisico's de afgelopen tien jaar veranderd, risico's blijven bestaan gelet op de instabiele situatie in de landen van de voormalige Sovjet-Unie en het Midden-Oosten en de acties van allerhande terroristische organisaties. Het is dan ook van groot belang dat Nederland beschikt over een krijgsmacht met doeltreffend en geavanceerd materiaal. Daarom moet het budget voor defensie verder omhoog. Een goede moraal is even nodig als een goede uitrusting. Een harde aanpak van ongewenst gedrag (alcohol- en drugsgebruik, taalgebruik, seksuele intimidatie) en een goede discipline zijn daarvoor nodig. De SGP pleit voor meer aandacht voor waarden en normen binnen de krijgsmacht. De mogelijkheden van geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht moeten beter benut worden.

De arbeidsvoorwaarden voor militairen verdienen een bijstelling in positieve zin, om zo het grote tekort aan defensiepersoneel op te vangen. De SGP is van mening dat deze tekorten minder nijpend zullen zijn als de inzet van reservisten geoptimaliseerd wordt. In samenspraak met het bedrijfsleven dient deze mogelijkheid verder te worden onderzocht.

- Terrorisme

Diverse brute aanslagen hebben met een klap terrorismebestrijding hoog op de agenda geplaatst. Voor de SGP is dit per definitie een internationale aangelegenheid; solidariteit en het maken van een gezamenlijke vuist staan daarbij voorop. Om dit te realiseren is een nauwe samenwerking met de Verenigde Staten van Amerika en de landen binnen de EU van groot belang.

Een verscherping van de buitengrenscontrole en wanneer nodig tijdelijke herinvoering van de binnengrenscontrole in de EU dient mogelijk te zijn. Daarnaast zullen inlichtingen- en veiligheidsdiensten, als ook recherche-eenheden binnen de EU intensiever met elkaar moeten samenwerken. Terrorisme moet echt prioriteit nummer één worden en blijven van de Binnenlandse Veiligheids Dienst.

Bij het behandelen van asielaanvragen moet extra worden gelet op mogelijke terroristische banden die asielzoekers zouden kunnen hebben.

- Raketschild

De SGP heeft begrip voor de wens van de Verenigde Staten om een raketschild te bouwen. Dit mag echter niet betekenen dat de VS eenzijdig het Anti Ballistic Missile-verdrag op gaat zeggen. Dat zou de verhouding tussen de VS en de Russische Federatie niet ten goede komen en destabiliserend kunnen werken voor de internationale veiligheid. De SGP pleit dan ook voor een multilaterale afstemming met bijvoorbeeld de EU, Rusland en China in plaats van een unilaterale regeling.

Naast een moderne krijgsmacht zijn sterke partners in het veiligheidsbeleid van groot belang.

- NAVO

Nederland heeft sinds 1945 steeds gestreefd naar een actieve betrokkenheid van de Verenigde Staten bij de veiligheid van West-Europa. Omdat de Verenigde Staten daarvoor van wezenlijk belang zijn, blijft de NAVO de hoeksteen van ons veiligheidsbeleid, ook al gaat de EU zelf krijgsmachtseenheden samenstellen. De SGP is hier terughoudend in. De EU mag pas overgaan tot zelfstandige militaire operaties als de NAVO daar niet toe bereid is. Versterking van de Europese defensie kan uitstekend plaatsvinden binnen het kader van de NAVO. De EU dient te beseffen dat niet de ambitie, maar de huidige middelen en inzetbaarheid bepalend zijn voor de militaire kracht. Dan blijkt dat Europa als het er echt op aan komt niet zonder de hulp van de Verenigde Staten een operatie kan uitvoeren.

Binnen de NAVO dient een snelle interventiemacht beschikbaar te zijn, waaraan ook Nederland deelneemt. Deze macht kan, onder NAVO-commando bijvoorbeeld resoluties van de Veiligheidsraad uitvoeren.

Uitbreiding van de NAVO moet zich niet beperken tot Polen, Hongarije en Tsjechië; ook andere landen moet een serieus perspectief op spoedig lidmaatschap geboden worden.

- Verenigde Naties

De VN dienen zich te presenteren als platform voor internationaal politiek overleg ter voorkoming en beslechting van geschillen. Daarnaast is het een goede zaak dat de VN zich inzet voor onder meer de opvang van vluchtelingen en voor onderwijs aan kinderen wereldwijd. De VN kenmerken zich door bureaucratische stroperigheid: een frisse wind moet ervoor zorgen de organisatie efficiënt zijn taken uit kan voeren.

Vanuit het streven naar vrede en gerechtigheid, is de SGP van mening dat Nederland bereid moet zijn aan VN-vredesoperaties deel te nemen, hoewel we prioriteit geven aan vredesoperaties in NAVO-verband. Voorwaarde is wel dat Nederland zeggenschap houdt over de inzet van haar soldaten, de taak helder is en ook voldoende middelen gegarandeerd zijn om die taak te vervullen. Bij de besluitvorming dienen de

genoemde voorwaarden als toetsingskader volledig en zorgvuldig te worden toegepast. De factoren 'nabijheid' en 'nationaal belang' mogen bij de besluitvorming over deelname aan vredesoperaties een zelfstandige rol spelen.

Voor VN-operaties buiten Europa ligt de eerste verantwoordelijkheid bij de landen in de desbetreffende regio. Indien noodzakelijk is Nederland echter bereid om ook buiten Europa deel te nemen aan VN-operaties. Het opruimen van mijnen in gebieden die door (burger)oorlog getroffen zijn, verdient speciale aandacht en inzet.

- Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)

In de ogen van de SGP speelt de OVSE een heel belangrijke rol bij monitoring op de Balkan, bij het organiseren van verkiezingen en de opbouw van politieke instituties in het kader van de overgang naar een meerpartijendemocratie. Dus vindt de SGP de OVSE een organisatie die ondersteuning volledig verdient en die goed ingezet moet worden.

SP

Geactualiseerde versie van het verkiezingsprogramma 'Eerste weg links', vastgesteld 23 november 2002

[...] Nederland heeft zich laten betrekken in de oorlog tegen het terrorisme en neemt daardoor actief deel aan oorlogshandelingen in Afghanistan. Ook een oorlog tegen Irak lijkt Nederlandse steun te hebben. Oorlog voeren om terrorisme te bestrijden is echter niet effectief en eist veel onschuldige slachtoffers. Daarom moet er wereldwijd, onder leiding van de Verenigde Naties, veel meer aandacht komen voor de voedingsbodem van terrorisme. Maar helaas is de macht van de Verenigde Naties uiterst beperkt en, voor zover aanwezig, onevenredig verdeeld tussen arme en rijke landen. De tegenstellingen tussen arm en rijk, Zuid en Noord, groeien met het jaar. Oorlog en armoede zijn de voornaamste oorzaken van de geweldige vluchtelingen- en migratiestromen over de aardbol. Het grootste deel van de daaruit voortvloeiende ellende wordt gedragen door de landen die daartoe het slechtst zijn uitgerust. Als er geen ingrijpende wijzigingen plaatsvinden in de manier waarop we met elkaar omgaan zullen we steeds vaker geconfronteerd worden met onvoorstelbare vormen van menselijke ellende - waarvan een deel ook steeds vaker het rijke Westen zal gaan raken.

[...]

Kleiner leger

Na het einde van de Koude Oorlog is er geen noodzaak meer voor een groot staand leger. Ervaringen elders laten zien dat dergelijke grootschalige militaire structuren geen bescherming bieden tegen nieuwe dreigingen als internationaal terrorisme en ook niet effectief zijn voor het bestrijden ervan. Daarvoor dienen andere methoden ontwikkeld worden, vooral gericht op het inperken en weghalen van de voedingsbodem voor terroristische organisaties. Structurele inkrimping van onze krijgsmacht is gewenst, mede om middelen vrij te maken om in te zetten voor de sociale wederopbouw van de samenleving. De mobilisabele eenheden en mobilisabele tanks kunnen naar onze mening afgeschaft worden, evenals de Luchtmobiele Brigade (die is ingericht om met geweld buiten ons eigen land in te grijpen). Verder kunnen onze militaire marinetaken worden afgebouwd. Het aantal gevechtsvliegtuigen kan om te beginnen worden gehalveerd. Volstaan kan worden met een 'endlife-update' voor de rest van de F-16's. De deelname aan de ontwikkeling van de Joint Strike Fighter moet worden stopgezet. De niet-militaire taken van de Koninklijke Marechaussee kunnen worden ondergebracht bij Binnenlandse Zaken.

Alle kernwapens moeten de wereld uit, om te beginnen uit Nederland.

Oorlog tegen terrorisme

Na de moorddadige aanslag op het World Trade Center in New York op 11 september 2001 is een wilde jacht begonnen op de opdrachtgevers van deze terreurdaden. In dat kader doet Nederland mee aan de oorlogshandelingen in Afghanistan. Succes in de strijd tegen het terrorisme wordt echter niet of nauwelijks geboekt. Toch dreigen alweer nieuwe oorlogen, bijvoorbeeld tegen Irak. Wij zijn van mening dat terrorisme niet bestreden moet worden door het aanvallen van landen met militair geweld. Dat is niet effectief en zaait nog meer haat tegen de Westerse wereld. Door een betere samenwerking van inlichtingendiensten kunnen terroristische organisaties worden opgespoord en terroristen aangehouden en berecht. De voedingsbodem voor terrorisme ligt in armoede, uitbuiting en achterstelling. Door die weg te nemen wordt de aantrekkingskracht, en daarmee de dreiging van terrorisme daadwerkelijk verminderd. Steun geven aan een

betere verdeling van de welvaart, aan meer onderwijs en meer gezondheidszorg is daarom ver te prefereren boven het bombarderen van doorgaans onschuldige mensen.

Uit de NAVO

De NAVO is een achterhaald en daardoor gevaarlijk militair instituut en dient ontmanteld in plaats van uitgebreid te worden. Nederland doet er wijs aan zelf uit deze overleefde verdragsorganisatie te treden. Dat geeft ons de zeggenschap terug over ons buitenlandse beleid in zaken van oorlog en vrede. We worden weer baas over onze krijgsmacht. Nederland moet niet deelnemen aan het Europees Veiligheids- en Defensie-Initiatief (EVDI), oftewel het Euroleger. Dat is immers een ongewenste en onnodige nieuwe militaire structuur, met extra militaire ambities en activiteiten en de daarmee verbonden grotere risico's en kosten. De Nederlandse krijgsmacht zou dusdanig hervormd dienen te worden dat ze bijdraagt aan verbetering van de internationale capaciteit voor conflictpreventie en vreedzame -conflictoplossingen. De Verenigde Naties en de Europese veiligheidsorganisatie OVSE kunnen hierin een belangrijke rol spelen.

Zoeken naar niet-militaire oplossingen

Nederland moet een vasthoudender pleitbezorger worden van het zoeken naar niet-militaire oplossingen. We dienen daaraan ook een actievere bijdrage te leveren. Bijvoorbeeld door het helpen opzetten van een netwerk voor 'early warning', het bieden van diplomatieke en facilitaire steun bij onderhandelingen tussen (potentiële) conflictpartijen en het versterken van democratische instellingen in mogelijke conflictgebieden. Nederland dient ook een volwaardige opleiding voor conflictpreventie te starten. Verzoeken tot deelname aan vredeshandhaving dienen rationeel te worden beoordeeld. Economische druk kan in bepaalde gevallen bijdragen aan de vreedzame beëindiging van conflicten. In dat kader dient Nederland in de Europese Unie opschorting te bepleiten van het handelsverdrag tussen de EU en Israël om zodoende de gewenste twee statenoplossing (een veilig Israël en een levensvatbaar Palestina) dichterbij te brengen.

Wervings- en uitzendleeftijd omhoog

De minimumleeftijd voor werving door Defensie moet verhoogd worden tot 18 jaar en voor uitzending naar (potentiële) conflictgebieden naar 21 jaar. Dit vermindert de kans op psychische trauma's en geeft meer tijd om de militairen goed voor te bereiden op alle aspecten van hun werk in het buitenland. Naast goede voorbereiding is ook betere nazorg nodig.

Internationale wapenhandel terugdringen

Nederland dient geen militaire goederen te (laten) exporteren naar spanningsgebieden en landen die het niet al te nauw nemen met de mensenrechten. Subsidiëring van het militair-industrieel complex in de vorm van onderzoek, exportondersteuning en -kredieten en compensatiebeleid moet worden stopgezet. De bestaande criteria voor het wapenexportbeleid horen scherper toegepast te worden. Tevens moet een verbod worden ingesteld op het organiseren van wapenbeurzen. Kleine wapens ('pistolen en geweren') die het Nederlandse leger niet meer nodig heeft moeten worden vernietigd, in plaats van verkocht. De wapenproductie in Nederland moet gaandeweg worden afgebouwd. Voor wapenimport dient als regel te gelden dat we geen wapens kopen van landen aan wie we geen wapens zouden verkopen. Nederland mag op geen enkele wijze de wapenindustrie stimuleren in spanningsgebieden.

Aan de bijzondere positie van Schiphol in de doorvoer van wapens uit de Verenigde Staten naar Israël dient een einde te worden gemaakt.

Verenigde Naties versterken

De VN moeten een sterker internationaal forum worden voor overleg en actie en horen een grotere rol te krijgen in de verdeling van de welvaart en de coördinatie van ontwikkelingssamenwerking. Veel onderdelen van de VN moeten dringend gedemocratiseerd worden. De Algemene Vergadering moet meer gebruik maken van haar mogelijkheden inzake vrede en veiligheid en lidstaten horen meer gebonden te zijn aan haar resoluties. Het monopolie van de grootmachten (Verenigde Staten, Rusland, China, Groot-Brittannië, Frankrijk) dient doorbroken te worden. In de meest recente ontwikkelingen (rondom een oorlog tegen Irak) dreigen de Verenigde Staten zelfs de Verenigde Naties aan de kant te schuiven. Dat is een volstrekt ongewenste ontwikkeling waartegen Nederland scherp stelling dient te nemen.

De financiering van de Verenigde Naties moet beter worden geregeld. Aan geldverspilling door overbodige bureaucratie, het niet betalen van lidmaatschapsgelden en het afknijpen van vitale organisaties, zoals de vluchtelingenorganisatie UNHCR, moet een einde komen.

VVD

Verkiezingsprogramma 'Ruimte, respect en vooruitgang', vastgesteld 25 januari 2002

Ruimte voor internationale samenwerking

Nederland moet inspelen op wat zich achter de grenzen afspeelt en internationale organisaties naar vermogen ondersteunen.

In het buitenlands beleid heeft het bevorderen van vrede en stabiliteit de hoogste prioriteit. Vrede en stabiliteit is tevens een fundamentele voorwaarde voor het kunnen behartigen van de belangen van Nederland, en van Nederlanders en Nederlandse bedrijven in het buitenland. Tegelijkertijd vormen vrede, stabiliteit en goed bestuur basisvoorwaarden voor democratie, welvaartsgroei en respect voor mensenrechten. De bevordering van vrede, stabiliteit en goed bestuur wordt nagestreefd door samenwerking binnen internationale organisaties, zoals de EU, de NAVO en de VN en haar gespecialiseerde organisaties. Goede samenwerking met de VS is van strategische waarde voor de stabiliteit en economische ontwikkeling in Europa.

Daarnaast vereist de bewaking van Nederlandse belangen in het buitenland een open en dienstverlenende instelling van de overheid en haar diplomatieke vestigingen.

[...]

Bemoeienissen met de interne politiek van andere landen kunnen hun oorzaak vinden in de ernstige en voortdurende schending van mensenrechten. Inmenging door een groep van staten verdient de voorkeur. Flagrant schending van de mensenrechten kan leiden tot opschorting of volledige stopzetting van politieke en/of financiële samenwerking, bij voorkeur in Europees verband.

Stabiliteit en vrede worden gediend met een goed uitgeruste veiligheids- en defensieorganisatie. Nieuwe defensietaken, zoals deelname aan crisisbeheersingsoperaties, vragen nieuwe kennis en vaardigheden van het personeel.

Nederland staat samen met zijn bondgenoten voor de handhaving en verdediging van een vrije en tolerante samenleving, gebaseerd op de werking van democratie en open markten. Iedere bedreiging van rechtsstaat en samenleving moet passende middelen tegemoet worden getreden. Bestrijding van staatsondermijnende activiteiten en terrorisme vergt zowel een interne als een grensoverschrijdende bundeling van krachten.

Zowel het aantal lidstaten van de Europese Unie als van de NAVO groeit. Ook na de recente uitbreidingen zijn er verschillende landen die in aanmerking willen komen voor het lidmaatschap van die organisaties. Uitbreiding is een positieve ontwikkeling, maar mag geen doel op zich worden.

Ruimte voor Europees Beleid

[...]

7) De effectiviteit van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid en het vermogen van Europese landen een bijdrage te leveren aan internationale crisisbeheersing dienen primair te worden vergroot in het kader van Atlantische relaties en NAVO-samenwerking. Er dient geen aparte Europese militaire infrastructuur te worden opgebouwd die NAVO-middelen doubleert.

Ruimte voor Atlantische samenwerking

1) Samenwerking met de Verenigde Staten is van strategisch belang voor de veiligheid, stabiliteit en welvaart van Europa. Daarom wordt op de volgende hoofdpunten afstemming en gemeenschappelijk optreden met de VS nagestreefd: (a) bevordering van democratie en mensenrechten, bestrijding van terrorisme, tegengaan van proliferatie massavernietigingswapens en bestrijding van onderontwikkeling; (b) veiligheidszaken en crisisbeheersing bij ernstige regionale conflicten; (c) bevordering van markteconomie en vrije wereldhandel en bijbehorend internationaal recht.

Ruimte voor wereldwijde samenwerking

1) Wereldwijde samenwerking in het kader van de VN en haar gespecialiseerde organisaties blijft essentieel voor het creëren van platforms voor overleg over problemen die alleen op wereldschaal kunnen worden opgelost.

Nederland voert ter zake een actieve diplomatie, waar nodig ondersteund met doelbijdragen om deze organisaties te versterken of in staat te stellen nieuwe initiatieven te ontplooien. Speciale aandacht gaat hierbij uit naar de ontwikkeling van internationaal recht en de handhaving hiervan. Daarnaast zet Nederland zich in voor terugdringing van bureaucratie en overlappingsen in de VN-apparaten.

2) De buitenlandprogramma's in de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) worden niet langer door middel van een vast percentage gekoppeld aan het BNP. Het reeds beschikbare bedrag wordt constant gehouden. Het diplomatiek apparaat krijgt een financiële impuls en de budgetten voor de programma's ter ondersteuning van de maatschappelijke en bestuurlijke herstructurering in Midden- en Oost Europese landen worden verhoogd. Hiervoor gezamenlijk is 50 miljoen euro extra beschikbaar.

[...]

Ruimte voor defensie

1) De noodzakelijke inspanning voor defensie wordt bepaald vanuit twee richtingen. Ten eerste afspraken met Atlantische en Europese bondgenoten om zowel een passende bijdrage te leveren aan de bescherming van het gemeenschappelijk grondgebied als aan internationale vredesmissies en crisesbeheersingsoperaties. Daarnaast voorziet defensie in de nationale taken, zoals grensbewaking en de bescherming van Koninkrijksdelen. Waar mogelijk moet van de inzet van krijgsmachtsonderdelen als de Koninklijke Marechaussee gebruik worden gemaakt.

2) Mede vanwege de krapte op de arbeidsmarkt staat de positie van Defensie als werkgever onder druk. De ingezette modernisering, flexibilisering en individualisering van de organisatie en van de arbeidsverhoudingen wordt voortgezet, zodat jonge mensen op de huidige arbeidsmarkt worden gemotiveerd voor korte of lange tijd bij Defensie te gaan werken. Ook het huidig personeel blijft gemotiveerd wanneer hen een bevredigend carrièreperspectief wordt geboden.

3) De omvang en samenstelling van de krijgsmacht, zoals vastgelegd in de "Defensienota 2000", vormt een passende bijdrage aan nationale behoeften en mogelijk internationale verplichtingen. Om de paraatheid te verhogen en een moderner personeelsbeleid te kunnen voeren wordt het budget met 110 miljoen euro verhoogd.

BRONNEN EN STATUS

Deze brochure is een actualisering van facts and reports nr. 2 (en de bijbehorende aanvulling nr. 2a) van februari en maart 2002. Voor de verkiezingen van 22 januari 2003 hebben de meeste partijen hun verkiezingsprogramma's voor 15 mei 2002 gehandhaafd, al dan niet aangevuld met een manifest of pamflet. Leefbaar Nederland komt met een heel nieuw programma, hetzelfde geldt voor de LPF, maar daarin is niets te vinden over buitenlands of veiligheidsbeleid. De SP herzag het programma voor 15 mei 2002, de nieuwe versie is in deze brochure opgenomen.

Partij	Verkiezingsprogramma	Status	Datum vaststelling definitief programma
CDA	Betrokken samenleving, betrouwbare overheid Geen aanvulling	definitief	22-23 februari 2002
ChristenUnie	Durf te kiezen voor normen Verkiezingsmanifest 'Samen leven naar Bijbelse waarden'	definitief definitief	januari 2002 december 2002
D66	Toekomst in eigen hand Verkiezingspamflet 'Juist nú'	definitief definitief	8-9 februari 2002 12 december 2002
GroenLinks	Overvloed en onbehagen Verkiezingsmanifest 'Protest en perspectief'	definitief definitief	11-12 januari 2002 november 2002
Leefbaar Nederland	Verkiezingsprogramma 2003-2007	definitief	17 november 2002
Lijst Pim Fortuyn	Zakelijk met een hart	concept	november 2002
PvdA	Samen voor de toekomst Verkiezingsmanifest 'Voor verantwoordelijkheid, respect en solidariteit'	definitief definitief	14-15 december 2001 16 november 2002
SGP	Tot Uw dienst Geen aanvulling	definitief	20 november 2001
SP	Eerste weg links 2003-2007	definitief	23 november 2002
VVD	Ruimte, respect en vooruitgang Geen aanvulling	definitief	25 januari 2002

KRONIEK 2003

20 januari-28 maart	Conference on Disarmament, Geneve
21-23 januari	EU Commissie buitenlandse zaken, mensenrechten, gemeenschappelijke veiligheid en defensiebeleid, Brussel
22 januari	Tweede Kamerverkiezingen in Nederland
27-28 januari	EU Commissie buitenlandse zaken, mensenrechten, gemeenschappelijke veiligheid en defensiebeleid, Brussel
28 januari	Laatste dag verkiezingsreces
6-7 februari	Jaarlijkse Munich Security Conference
18-19 februari	EU Commissie buitenlandse zaken, mensenrechten, gemeenschappelijke veiligheid en defensiebeleid, Brussel
20-21 februari	OVSE Parlementaire Assemblée winterbijeenkomst in Wenen
28 februari-9 maart	NPT PrepCom, Geneve
11 maart	Provinciale Statenverkiezingen in Nederland
17-19 maart	EU Commissie buitenlandse zaken, mensenrechten, gemeenschappelijke veiligheid en defensiebeleid, Brussel
24-25 maart	EU Commissie buitenlandse zaken, mensenrechten, gemeenschappelijke veiligheid en defensiebeleid, Brussel
28-30 april	EU Commissie buitenlandse zaken, mensenrechten, gemeenschappelijke veiligheid en defensiebeleid, Brussel
12-16 mei	8 ^e Sessie van de OPCW Conference of the States Parties, Den Haag
20-22 mei	EU Commissie buitenlandse zaken, mensenrechten, gemeenschappelijke veiligheid en defensiebeleid, Brussel
24-28 mei	NAVO Parlementaire Assemblée in Praag
30 mei	Gezamenlijke EU-G8 bijeenkomst, Sint Petersburg
1-2 juni	G8-bijeenkomst in Evain-les-Bains (ovb)
2-4 juni	WEU Assemblée, Parijs
10-11 juni	EU Commissie buitenlandse zaken, mensenrechten, gemeenschappelijke veiligheid en defensiebeleid, Brussel
12-27 juni	Conference on Disarmament, Geneve
16-17 juni	EU Commissie buitenlandse zaken, mensenrechten, gemeenschappelijke veiligheid en defensiebeleid, Brussel
5-9 juli	12 ^e OVSE Parlementaire Assemblée in Rotterdam
7-8 juli	EU Commissie buitenlandse zaken, mensenrechten, gemeenschappelijke veiligheid en defensiebeleid, Brussel
11 juli-24 augustus	Reces Europees Parlement
15-19 september	IAEA General Conference in Wenen
28 augustus-10 sept	Conference on Disarmament, Geneve
7-11 november	NAVO Parlementaire Assemblée in Orlando
10-14 november	BWC States Parties bijeenkomst, Geneve
1-3 december	WEU Assemblée, Parijs

FACTS AND REPORTS

Eerder verschenen in de reeks PENN – NL Facts and Reports:

1. US unilateralism – official foreign comments
Citaten van internationale politici en diplomaten over het Amerikaans unilateralisme.
2. Veiligheidsvraagstukken en de verkiezingen – standpunten van de politieke partijen
Relevante delen van de partijprogramma's van de Nederlandse politieke partijen, plus citaten van politici op het terrein van oorlog en vrede.
3. Transatlantic relations – recent developments
Overzicht van recente ontwikkelingen in de transatlantische betrekkingen, met name binnen de NAVO, mede naar aanleiding van uitspraken in de State of the Union.
4. Ontwikkelingen betreffende kernwapens en de Nederlandse politiek – briefing paper
Periodiek overzicht van ontwikkelingen rond kernwapens in de internationale en nationale politiek, met uitgebreide hoeveelheid bijlagen.
5. Nucleaire vraagstukken – standpunten van de Nederlandse regering en de Tweede Kamer
Overzicht april 2001 – april 2002
6. Crisis in de OPCW – de verwijdering van directeur-generaal Bustani
Documenten en artikelen over het ontslag van directeur-generaal Bustani van het OPCW
7. Prepcom van het NPV – nucleaire ontwapening stopt
Verklaringen en rapporten van staten en ngo's tijdens de Prepcom van het NPV
8. Verdrag van Moskou – détente tussen Rusland en Verenigde Staten
Informatie over het Verdrag van Moskou, ontwikkelingen daaromheen en commentaar erop
9. Joint Strike Fighter – achtergrondberichten
De belangrijkste achtergrondberichten over de vervanging van de F16 uit de Nederlandse pers.
10. Konfrontatie in Zuid-Azië – de kernwapenwedloop tussen India en Pakistan
Basisgegevens over de nucleaire strijdkrachten en doctrines van India en Pakistan, Nederlandse wapenexport en wapenexportbeleid en een oproep om een nucleair treffen te voorkomen
11. Massavernietigingswapens in het Midden-Oosten (1) – Egypte, Israël, Syrië
Basisinformatie over de proliferatie van nucleaire, biologische en chemische wapens in Egypte, Israël en Syrië en verklaringen van de Nederlandse regering hierover
12. Amerikaans unilateralisme II – officiële reacties
Citaten van internationale politici, diplomaten en NGO's over het Amerikaans unilateralisme.
13. Aanval op Irak – de kwestie van de massavernietigingswapens; feiten, documenten en overwegingen
14. Aanval op Irak (2) – recente ontwikkelingen
15. Documenten First Committee Verenigde Naties 2002 – resoluties, verklaringen, rapporten
16. De NAVO-top in Praag – documenten
17. Aanval op Irak (3) – het inspectieregiem
18. Internationaal veiligheidsbeleid Verenigde Staten – officiële documenten en reacties van de Nederlandse regering

Deze uitgaven zijn te bestellen door € 5,- per exemplaar (incl. verzendkosten) over te maken op rekening nummer 7549774 van Stichting AMOK inz Werkgroep Eurobom te Utrecht o/vv F&R 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 of 18.